

Hallituksen esitys Eduskunnalle opintotukilainsäädännön uudistamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esitys sisältää ehdotuksen opintotukilaiksi, joka korvaisi nykyisen opintotukilain, korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain ja lain opintotuen hallinnosta annetun lain. Ehdotetun lain nojalla myönnettäisiin opintotuki kaikille opintotukeen oikeutetuille. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi asumistukilain 2 ja 15 §:ää.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain periaatteiden mukainen opintotuen uudistaminen ulotettaisiin myös muihin oppilaitoksiin. Samalla korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten opiskelijoille myönnettävää opintotukea selkeytettäisiin ja yksinkertaistettaisiin.

Opintotuki uudistuksen laajentaminen on osa laajempaa kokonaisuutta, jolla omaehtoisen koulutuksen piirissä annettavaa tukea pyritään parantamaan. Tavoitteena on saada aikaan tasasuhtaisempi yhteiskunnan antama tuki työttömyysturvaa saaville ja opintotuen varassa opiskeleville. Työmarkkinoille tulossa oleville ryhdyttäisiin maksamaan työttömyyspäivärahan asemesta työmarkkinatukea, josta hallitus antaa erillisen esityksen. Vastaavasti nuorten opintotukea on tarkoitus kehittää korkeakouluopiskelijoiden opintotuen suuntaan. Hallituksen esitys opintotukilainsäädännön uudistamisesta ja esitys laiksi työmarkkinatuesta on tarkoitus antaa eduskunnalle samanaikaisesti.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki säilyisi suunnilleen nykyistä vastaavana. Lainatakuksen tarveharkinnasta kuitenkin luovuttaisiin ja alle 18-vuotiaan lainamäärä rajoitettaisiin 800 markkaan kuukaudessa. Myös aikuisopiskelijan opintotuki pysyisi nykyistä vastaavana.

Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintotukea uudistettaisiin korkeakoulujen opintotuen kaltaiseksi, kuitenkin opintoihin liittyväateriaetu huomioon ottaen. Opintoraha olisi 20 vuotta täyttäneillä 1 300 markkaa kuukaudessa, vanhempien luona asuvilla kui-

tenkin 500 markkaa kuukaudessa. Tarveharkinnassa otettaisiin huomioon vain omat opiskeluvuokausien aikaiset keskimääräiset tulot 1 700 markan kuukausitulon yltävältä osalta kuten korkeakouluopiskelijoiden opintotuessa. Alle 20-vuotiailla markkamäärät olisivat vastaavasti 500 ja 250 markkaa ja heitä koskevana säilyisi korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta poiketen myös vanhempien taloudelliseen asemaan perustuva tarveharkinta. Vanhempien tulorajoja korottaisivat opiskelevat sisarukset, joilla ei ole oikeutta lapsilisään tai korkeimpaan asianomaiseen koulutukseen myönnettävään opintorahaan. Opintotuki olisi veronalainen etuus. Opintorahavähennys on tarkoitus myöntää kaikille opiskelijoille lukuun ottamatta aikuisopintorahaa saavia opiskelijoita. Opintorahan huoltajakorotuksesta ja opintolainamäärän perusteella maksettavasta korotuksesta luovuttaisiin.

Asumisliisä olisi määrältään ja tarveharkinnaltaan vastaavanlainen kuin korkeakouluopiskelijoilla eli enimmäismäärältään 956 markkaa kuukaudessa. Se olisi veroton etuus.

Opintotuen toimeenpano ja maksatus siirrettäisiin kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi. Järjestelmän yleinen ohjaus ja kehittäminen jäisi edelleen opetusministeriölle. Opintotuen hallintoa koskeva uudistus on osa laajempaa uudeenjärjestelyä, jossa myös eräiden muiden etuuksien toimeenpano on tämän vuoden alusta siirretty ja ensi vuonna siirretään edelleen kansaneläkelaitokselle. Opintotuen myöntämistä ja muuta hallintoa koskevia menettelytapasäännöksiä muutettaisiin siten, että ne vastaisivat pääosin sosiaalivakuutuslainsäädännössä noudatettuja menettelyjä. Muutoksenhakua opintotukiasioissa uudistettaisiin siten, että ylimpänä muutoksenhakuelimenä olisi vakuutus-oikeus.

Opintotuen uudistamisesta aiheutuisi opinto-

tukijärjestelmän sisällä lisäkustannuksia vuonna 1994 noin 260 miljoonaa markkaa ja vuonna 1995 noin 500 miljoonaa markkaa, jos oletetaan saajamäärien pysyvän nykyisenä. Suunnilleen vastaavat säästöt arvioidaan saatavan työttömyysturvamenoissa, kun työmarkkinoille tulossa olevien työttömyyspäiväraha korvataan työmarkkinatuella. Opintotuen hallinnon siirrosta kansaneläkelaitokselle arvioidaan aiheutuvan siirtymäkauden jälkeen säästöä.

Esitys liittyy valtion vuoden 1994 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Esitys liittyy Euroopan talousalueesta tehdyn

sopimuksen (ETAsopimus) voimaantuloon siitä osin kuin se koskee siihen kuuluvien maiden kansalaisten oikeutta opintotukeen. Tältä osin laki on tarkoitettu tulemaan voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Opintotukilaki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 1994. Lakia sovellettaisiin kuitenkin ensimmäisen kerran korkeakouluopiskelijoille 1 päivästä kesäkuuta ja muille opiskelijoille 1 päivästä heinäkuuta 1994 alkaen myönnettävään opintotukeen. Laki asutukilain 2 ja 15 §:n muuttamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1994.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ .	1	1 luku Yleiset säännökset	17
SISÄLLYSLUETTELO	2	2 luku Opintotukietuudet	19
YLEISPERUSTELUT	3	3 luku Taloudellinen tarveharkinta	20
1. Johdanto	4	4 luku Hakeminen, maksaminen ja ta-	
2. Nykytila	4	kaisinperintä	21
2.1. Nykyinen opintotukijärjestelmä	4	5 luku Muutoksenhaku	22
Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki ...	4	6 luku Valtiontakaus	23
Muut kuin korkeakouluissa opiskelevat .	5	7 luku Erinäiset säännökset	23
Aikuisopintotukea koskevia määräyksiä .	6	8 luku Voimaantulo- ja siirtymäsäännök-	
2.2. Opintotukitoiminnan laajuus	6	set	25
2.3. Opintotuen hallinto	6	1.2. Asumistukilaki	27
2.4. Nykytilan arviointi	7	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	27
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ...	8	3. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	27
4. Esityksen vaikutukset	11	4. Säättämisyjärjestys	27
4.1. Taloudelliset vaikutukset	11	5. Voimaantulo	27
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset ..	16	LAKIEHDOTUKSET	28
4.3. Palveluvaikutukset	16	1. Opintotukilaki	28
5. Asian valmistelu	16	2. Laki asumistukilain 2 ja 15 §:n muuttamisesta .	40
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT ...	17	LIITE	41
1. Lakiehdotusten perustelut	17	Rinnakkaisteksti	41
1.1. Opintotukilaki	17	2. Laki asumistukilain 2 ja 15 §:n muuttamisesta .	41

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Opintotukijärjestelmän tarkoituksena on opiskelijoiden toimeentulomahdollisuuksien parantaminen opiskelun aikana. Koulutuspoliittisena lähtökohtana on opiskelupaikkojen tehokas hyväksikäyttö ja se, että eri koulutusasteille valikoitumisen tiellä olevat esteet minimoidaan. Tämän vuoksi on tärkeää, että yhteiskunnan järjestämä perusturva opiskelun aiheuttaman tulonmenetyksen aikana on kattava ja kansalaisille selkeä. Sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että passiivisuutta edellyttävän työttömyysturvan rinnalla on tarjolla aktiivista toimintaa edellyttävä etuustasoltaan kilpailukykyinen opintotukijärjestelmä.

Pääosa opintotuesta on ollut valtion takamaa korkotukilainaa ja huomattava osa tukeen tarkoitettu rahoituksesta on ohjautunut korkotukeen. Rahoitusmarkkinoiden muutoksen myötä korkotukilainoituksen käyttökelpoisuus opintojen rahoituskeinona on heikentynyt ja pankit ovat edellyttäneet markkinaehtoiseen lainoitukseen siirtymistä. Opintotuen lainapainotteisuus on johtanut myös opiskelijoiden velkaantumiseen.

Opintotukijärjestelmässä esiintyneiden epäkohtien poistamiseksi opintotukijärjestelmää on pyritty kehittämään siten, että opintorahan osuutta kokonaistuesta lisättäisiin huomattavasti. Opiskelu on kuitenkin aina myös yksilön investointia omaan tulevaisuuteen. Tämän vuoksi on perusteltua, että osa opintotuesta olisi edelleen omavastuun periaatteelle perustuvaa opintolainaa. Opintolainojen korkotuki kuitenkin poistettaisiin ja lainat olisivat markkinaehtoisia. Esitetyn tavoitteen mukaisesti toteutettiin korkeakouluopiskelijoiden opintotukiudistus vuonna 1992.

Opintotukiudistuksen laajentaminen korkeakoulujen lisäksi myös muuhun peruskoulun jälkeiseen koulutukseen on jatkoa aikaisemmin aloitetulle uudistukselle. Uudistus yhtenäistäisi nyt huomattavan erilaiset opintotukijärjestelmät.

Voimassa oleva opintotukilainsäädäntö on hajanainen ja monimutkainen. Lainsäädäntöä on muutettu usein ja voimassa on monta erillistä lakia ja niiden nojalla on annettua säännöstä. Normitaso on eräissä tapauksissa epäyhtenäinen ja säännökset ovat osittain tul-

kinnanvaraisia ja vaikeaselkoisia. Tämän vuoksi myös opintotukilainsäädännön lakitekniinen selkeyttäminen on tarpeen sekä lainsoveltajan että tukea hakevien kannalta.

2. Nykytila

2.1. Nykyinen opintotukijärjestelmä

Yleistä

Nykyinen opintotukijärjestelmä perustuu vuonna 1972 voimaan tulleeseen opintotukilakiin (28/72) ja -asetukseen (287/72) sekä vuonna 1992 voimaan tulleeseen korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annettuun lakiin (111/92) ja -asetukseen (317/92). Opintotuen hallinnosta säädetään erikseen opintotuen hallinnosta annetussa laissa (113/92) ja asetuksessa (345/92).

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki

Korkeakouluopiskelijoiden opintotukena myönnetään opintorahaa, asumislisää, opintolainan valtiontakaus ja edellytysten täyttyessä aikuisopintorahaa. Opintotuen enimmäiskesto on 70 kuukautta ja yhtä perustutkintoa varten 55 kuukautta. Opintorahan kuukausimäärä on 20 vuotta täyttäneillä 1 570 markkaa, vanhempien luona asuvilla kuitenkin 750 markkaa kuukaudessa. Alle 20-vuotiailla määrät ovat vastaavasti 750 ja 350 markkaa kuukaudessa.

Opintorahan asumislisää voivat saada perheettömät vuokra- tai asumisoikeusasunnossa yksin asuvat, opiskelija-asuntolan soluasunnosta erillisellä vuokrasopimuksella asuntopaikan vuokranneet sekä perhesuhteista riippumatta ulkomailla opiskelevat. Muut opiskelijat voivat saada asumistukea. Perheellinen opiskelija voi saada kuitenkin asumislisän, mikäli asuu opintojen takia eri paikkakunnalla kuin perhe. Asumislisän määrän vahvistaa valtioneuvosto opintovuodeksi kerrallaan. Kuluvana opintovuonna se on 75 prosenttia alle 1 275 markan asumismenoista kuukaudessa.

Opintoihin liittyen saavat korkeakouluopiskelijat lisäksi opiskelijaruokalan pitäjälle maksettavana avustuksena ruokailutukea viisi markkaa aterialta.

Opintotukeen vaikuttavat omat opiskelukuu-

kausien aikaiset keskimääräiset tulot 1 700 markkaa ylittävältä osalta, asumislisään kuitenkin 2 400 markkaa ylittävältä osalta. Vanhempien tai puolison taloudelliset olosuhteet eivät alenna opintotukimääriä. Jos vanhempien taloudelliset mahdollisuudet tukea opiskelua ovat vähäiset, opintorahan määrä voidaan korottaa enintään kaksinkertaiseksi muilla kuin 1 570 markan opintorahaa saavilla. Opintolainalle ei makseta korkotukea. Opiskeluaikaiset korot lisätään lainapääomaan ja opiskelija voi maksaa korkoa vasta lyhennysten alkaessa. Opintolainaa saa lyhentää jo opiskeluaikana korkoa vastaavalla määrällä. Opintoraha on veronalainen etuus. Kunnallisverotuksessa opiskelijalla on oikeus tehdä opintorahavähennys, joka lieventää opintorahan varassa elävien verotuskohtelua. He eivät käytännössä maksa opintorahasta veroa. Veronalaisen tulon alaraja eli ns. verokynnys on valtionverotuksessa korkeampi, joten opintorahaan kohdistuva erityinen vähennys ei ole valtionverotuksessa tarpeen. Opintolainojen korot saa vähentää verotuksessa asuntolainojen verovähennystä vastaavalla tavalla. Asumislisä ei ole veronalaista tuloa.

Muut kuin korkeakouluissa opiskelevat

Opintotukea voi saada oppivelvollisuuskoulun jälkeisiin opintoihin julkisen valvonnan alaisessa lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, kansanopistossa kansalaisopistossa ja kesäyliopistossa. Tukea myönnetään opintojen säännönmukaisen keston ajaksi. Opintotuen saannin edellytyksenä on riittävä opintomenestys.

Opintotukena voidaan myöntää tuen saajan iästä, asumismuodosta ja perhesuhteista riippuen opintorahan perusosa, opintorahan asumislisä, perusosan huoltajakorotus, aikuisopintoraha sekä opintolainan valtiontakaus ja korkotuki. Tutkinon suorittaneiden työttömien, asevelvollisten sekä äitiys- ja vanhempainrahan saajien opintolainojen korkomenot voidaan suorittaa kokonaan valtion varoista. Opintolainan korkotuki voidaan uusien opintojen perusteella palauttaa, vaikka uutta opintotukea ei myönnettäisi. Pakolaisille voidaan myöntää opintolainan korvaava opintoavustus.

Opintorahan määrä on muualla kuin vanhempiensa luona asuvilla enimmillään 505 markkaa ja vanhempien luona asuvilla 252

markkaa kuukaudessa, lukiossa kuitenkin vastaavasti 480 markkaa ja 170 markkaa kuukaudessa. Omat tulot vähentävät tukea tulojen ylittäessä opiskelukuukausien aikana 2 300 markkaa kuukaudessa. Vanhempien yhteenlasketut vuositulot otetaan huomioon niiden ylittäessä 162 000 markkaa. Opintorahaa voidaan korottaa enintään kaksinkertaiseksi jos vanhempien taloudelliset mahdollisuudet tukea opintoja ovat vähäiset. Korotus on kaksinkertainen tulojen alittaessa 82 000 markkaa. Opintoraha on verosta vapaa. Opintolainojen korot saa vähentää verotuksessa asuntolainojen verovähennystä vastaavalla tavalla.

Opintorahan perusosaa ei myönnetä lapsilisää saavalle. Perusosaa myönnettäessä otetaan huomioon omien tulojen ja varallisuuden ohella vanhempien tulot ja varallisuus aina, kun tuen hakija on opintovuoden alkaessa (1.7.) alle 20-vuotias. Kotona asuvilla ikäraja on 24 vuotta. Perusosan enimmäismäärät vahvistetaan vuosittain valtion talousarviossa erikseen lukiota, ammatillisia oppilaitoksia ja kansanopistoja varten. Kotona asuvan perusosa on valtioneuvoston vahvistamien perusteiden mukaisesti puolet enimmäismäärästä.

Opintotukeen kuulumattomana mutta opintoihin liittyvänä etuna tarjotaan useissa oppilaitoksissa päivittäin maksuton ateria. Ateriadun laskennallinen arvo on 250 markkaa kuukaudessa. Väliaikaisen lainsäädännön nojalla oppilaitoksen ylläpitäjät voivat periä ruokahuoltomaksua kuluvaan vuoteen aikana enintään 4 markkaa aterialta eli noin 84 markkaa kuukaudelta.

Lisäksi osa lukiodien ja ammatillisten oppilaitosten ylläpitäjistä tarjoaa oppilaille kuljetusedun tai mahdollisuuden maksuttomaan asumiseen oppilasasuntolassa. Kuljetusedun antamisen perusteista päättää oppilaitoksen ylläpitäjä. Oppilaalta voidaan periä kuljetuksesta maksu tai asettaa omavastuuosuus kustannuksista. Kuljetusetua ei oteta huomioon opintotuen mitoituksessa. Maksuttomassa majoituksessa olevilla oppilailla ei ole oikeutta asumislisään. Lukuvuonna 1992—93 kuljetusetu annettiin noin 44 500 ja majoitusetu noin 6 000 lukion ja ammatillisen oppilaitoksen oppilaalle.

Perusosan huoltajakorotuksena myönnetään talousarviossa vahvistettu markkamäärä lasta kohden. Korotus on nykyisin 380 markkaa kuukaudessa lasta kohden. Korotuksen saa enintään kolmesta lapsesta. Edellytyksenä on, että lapsi asuu tuen saajan luona.

Asumislisän määräytymisperusteet ovat tarveharkintaa lukuun ottamatta vastaavanlaiset kuin korkeakouluopiskelijoilla. Vanhempien taloudellista asemaa ei oteta huomioon myönnettäessä asumislisää täysi-ikäiselle.

Opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärät vahvistaa valtioneuvosto vuosittain oppilaitosryhmittäin ja asumismuodoittain. Opintovuonna 1993 — 94 opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärä on 1 850 markkaa kuukaudessa. Kotona asuvan lainatakausa on enintään 70 prosenttia täysimääräisestä takauksesta. Kotona asuville alle 24-vuotiaille lainatakausta myönnettäessä otetaan huomioon vanhempien taloudellinen asema. Muualla asuvien täysi-ikäisten lainaan vanhempien taloudellinen asema ei vaikuta.

Omat opiskelukuukausien aikaiset tulot ja oma varallisuus sekä puolison tulot ja varallisuus otetaan huomioon yleensä kaikkia tuen lajeja myönnettäessä. Oma varallisuutta ja puolison taloudellista asemaa ei kuitenkaan oteta huomioon 30 vuotta täyttäneillä ja aikuisopintorahaa saavilla.

Opintolainan enimmäiskoron vahvistaa valtioneuvosto opintovuodeksi kerrallaan pankkien varainhankinnan keskikoron muutosten perusteella. Enimmäiskorko on nyt 11,55 prosenttia, josta opiskelijan maksama korko-osuus on 4,25 prosenttia, joten valtio maksaa korkotukena 7,3 prosenttia. Enimmäiskoron alentamisesta vuoden 1994 alusta 10,2 prosenttiin on sovittu. Korkotuki päättyy puolentoista vuoden kuluttua opintojen päättymisestä. Lainan takaisinmaksu alkaa kahden vuoden kuluttua opintojen päättymisestä, kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluttua lainan ensimmäisestä nostosta. Takaisinmaksuaika on kaksi kertaa laina-aika, kuitenkin enintään 14 vuotta.

Opintolainan korkotuki palautuu ja lainan takaisinmaksu lykkääntyy, mikäli opinnot uudelleen aloittavalle myönnetään uutta opintotukea. Opiskelija voi hakea korkotuen palauttamista, mikäli hän aloittaa opinnot uudelleen.

Aikuisopintorahaa koskevia määräyksiä

Aikuisopintorahaan oikeutettuja ovat opintotukilain nojalla aikuisopintotuesta annetun valtioneuvoston päätöksen (413/93) mukaan 30 vuotta täyttäneet, joiden edellisestä päätoimisesta koulutuksesta on kulunut viisi vuotta tai joilla ei ole ammatillista peruskoulutusta, ja 25

— 29-vuotiaat, joiden edellisestä päätoimisesta koulutuksesta on kulunut kahdeksan vuotta. Aikuisopintoraha on 25 prosenttia vakiintuneesta kuukausiansiosta kuitenkin vähintään 1 570 markkaa kuukaudessa ja enintään 2 800 markkaa kuukaudessa. Aikuisopintoraha on veronalainen etuus. Aikuisopintorahaa voi saada enintään kahdeksi opintovuodeksi. Korkeakoulututkinnon suorittanut ei voi saada aikuisopintorahaa toisen perustutkinnon suorittamiseen. Aikuisopintorahaa myönnettäessä otetaan huomioon ainoastaan omat opiskelukuukausien aikaiset tulot.

2.2. Opintotukitoiminnan laajuus

Erilaisia opintotukipäätöksiä tehdään vuosittain yli 500 000. Opintorahaa saa vuosittain noin 260 000 opiskelijaa, joista noin 69 000 opiskelee korkeakouluissa ja noin 191 000 muissa oppilaitoksissa. Valtiontakauspäätöksiä tehdään noin 135 000. Valtion takaamia opintolainoja on yhteensä runsaat 12 miljardia markkaa. Korkotuen piirissä oleva lainakanta on noin 7,5 miljardia markkaa. Vuosittain myönnettävien takauksen arvo on vajaa 1,7 miljardia markkaa. Takausten perusteella maksetaan vuosittain noin 3 000 — 4 000 opiskelijan lainat pankille.

Opintotukimenoihin on vuonna 1993 varattu noin 3 013 miljoonaa markkaa, joista opintorahoihin käytetään noin 1 921, aikuisopintorahoihin noin 396 miljoonaa, korkotukimenoihin noin 560 ja takausvastuusuurituksiin noin 70 miljoonaa markkaa. Opintotukikeskuksen toimintamenoihin on varattu 18,5 miljoonaa markkaa ja opintotukilautakuntien menot ovat noin 6 miljoonaa markkaa.

2.3. Opintotuen hallinto

Opintotukiviranomaisia ovat opetusministeriön alainen valtion opintotukikeskus sekä sen alaisina paikallisina toimieliminä oppilaitokset, joita on noin 1 300, sekä korkeakoulujen opintotukilautakunnat, joita on 20.

Opintotukilakiin perustuvan opintotuen myöntää valtion opintotukikeskus. Opintotukikeskuksen vakinaisen henkilöstön määrä on 56 ja kausiapulaisia on vuosittain noin 6 — 8. Noin 11 henkilön työpanos käytetään pääosin yleishallintoon, suunnitteluun ja seurantaan se-

kä takausvastuutoimintaan. Opintotuen myöntämistoimintaan käytetään noin 51 — 53 henkilötyövuotta.

Korkeakouluopiskelijoille opintotuen myöntävät korkeakoulujen opintotukilautakunnat, ulkomailla opiskeleville kuitenkin valtion opintotukikeskus. Lautakunnat käyttävät päätöksenteossa opintotukikeskuksen tietojenkäsittelyjärjestelmää, jonka avulla päätökset tulostetaan. Samalla tiedot tallentuvat opintotukikeskuksen maksatus- ja takaustiedostoihin. Opintotukilautakunnat ovat korkeakoulujen toimielimiä ja niiden henkilökunta on korkeakoulujen palveluksessa. Päätoimisesti opintotukitehtäviä hoitaa 37 henkilöä ja sivutoimisesti 12. Lisäksi vuosittain käytetään ruuhka-apulaisia noin 45 henkilötyövuokautta vastaava määrä.

Opintotukikeskus maksaa keskitetysti kuuksittain kaikki opintorahat, aikuisopintorahat ja asumislisät opiskelijan ilmoittamalle pankkitilille sekä lainojen korkohyvityksen pankeille niiden kaksi kertaa vuodessa tekemien veloitusten mukaisesti. Opintotukikeskus maksaa lisäksi hakemuksesta työttömien, opintojaan jatkavien tai äskettäin opintonsa päättäneiden äitiysrahan saajien ja asevelvollisten opintolainojen korot kokonaan valtion varoista sekä palauttaa hakemuksesta korkotuen, mikäli aiemmin opintotukea saanut aloittaa uudet opinnot eikä hae uutta opintotukea.

Opintolaina haetaan opintotukipäätöksen perusteella pankista. Muut kuin korkeakouluopiskelijat tarvitsevat lainan nostamiseen lukuksittain oppilaitoksen antaman läsnäolotodistuksen.

Oppilaitosten tehtävänä on neuvonta, hakemusten vastaanotto, tietojen antaminen opintojen edistymisestä, läsnäolosta, opintojen keskeyttämisestä tai päättymisestä, koulutusohjelmien sisällöstä sekä muista opintotukeen vaikuttavista seikoista.

2.4. Nykytilan arviointi

Nykyisen opintotukijärjestelmän keskeiset ongelmat aiheutuvat siitä, että pääosa muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden tuesta on lainaa. Lainajärjestelmä nyky muodossaan soveltuu huonosti toimeentulon turvaamiseen.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuen uudistamisen yhteydessä asetettiin tavoitteeksi uudistuksen ulottaminen mahdollisimman pian myös muihin opiskelijoihin. Kahden etuuskil-

taan ja määräytymisperusteiltaan erilaisen järjestelmän olemassaolo on vaikeasti perusteltavissa. Velkaantuminen on ollut erityisesti korkeakouluopiskelijoiden ongelma, mutta pitkien peruskoulupohjaisten koulutusohjelmien myötä se on laajentumassa myös ammatillisessa koulutuksessa.

Opintotuen mitoitusperusteita ja tarveharkintasäännöksiä ei ole tarkistettu muun toimeentuloturvan kehittymisen myötä. Siksi merkittävä osa opiskelijoista joutuu hakemaan kunnallista toimeentulotukea. Osa saa toimeentulotukea väliaikaisesti syksyllä opintotukihakemusten käsittelyn hitauden vuoksi.

Vanhempien taloudelliseen asemaan perustuva opintotuen tarveharkinta on määräytynyt osaksi opiskelijan iän ja osaksi asumismuodon perusteella. Tämä on vinouttanut nuorten asuntotilannetta ja tuen alkuperäistä tarkoitusta. Sellaiset nuoret, joilla on ollut mahdollisuus täyteen opintotukeen, mutta ei välttämättä asuntotarvetta ovat muuttaneet pois kotoa saadakseen täyden opintotuen. Vähävaraisten perheiden lapset ovat sen sijaan saattaneet joutua asumaan kotonaan, vaikka kotoa muuttaminen olisi ollut tarpeen esimerkiksi asunnon ahtauden vuoksi.

Opintotuen nykyinen toimeenpano-organisaatio on kevyt ja sen aiheuttamat kustannukset ovat sinänsä suhteellisen pienet. Korkeakouluissa hakemusten käsittelyaikana mitattava asiakaspalvelu on etenkin lainsäädännön uudistamisen jälkeen toiminut verrattain hyvin. Muiden oppilaitosten opiskelijoiden opintotukihakemusten käsittelyajat ovat sen sijaan kaksivaiheisen käsittelyn ja ruuhkautumisen vuoksi olleet osittain kohtuuttoman pitkät. Ruuhkautumista on lisännyt työttömyyden aiheuttama opiskelijamäärien kasvu ja kesällä 1992 toteutetun opintotuki uudistuksen ensimmäisen vaiheen vaatimien tietokoneohjelmien muutosten viivästyminen sekä henkilöstösäästöt. Syksyllä 1993 hakemusten käsittelytilanne on kuitenkin ollut hyvä.

Keskimääräiset käsittelyajat ovat 4 — 7 viikkoa. Vaihteluväli on kuitenkin suuri. Erityisesti uudet opiskelijat ovat eräissä tapauksissa joutuneet odottamaan tukipäätöstä jopa yli kaksi kuukautta. Tänä aikana opiskelijat joutuvat järjestämään toimeentulonsa muulla tavoin muun muassa kunnallisen toimeentulotuen avulla. Hakemusten pitkän käsittelyajan vuoksi esimerkiksi vuonna 1991 noin 23 500 opiskelijaa sai noin 2 — 3 kuukauden ajan toimeentu-

lotukea kunnilta. Tästä palautuu kunnille vain osa. Käsittelyviiveestä aiheutuvat toimeentulotukimenot ovat noin 45 — 60 miljoonaa markkaa, josta valtionosuus on noin 20 — 30 miljoonaa markkaa. Opintotuen myöntäminen opintovuodeksi kerrallaan aiheuttaa toimeenpanojärjestelmässä turhaa työtä.

Neuvontapalvelujen, erityisesti puhelinneuvonnan kysyntä on kasaantunut opintotukikeskukseen. Neuvontapalvelut ovat niukkojen voimavarojen vuoksi ruuhkautuneet. Asiantuntemus on keskittynyt opintotukikeskukseen ja korkeakouluissa opintotukiasioita säännöllisesti käsitteleviin henkilöihin. Mahdollisuutta nykyistä laajempaan puhelinneuvontaan ja siihen verrattavaan tiedottamiseen ei nykyisessä organisaatiossa ole ilman resurssien lisäämistä.

Hakemusten kaksivaiheista käsittelyä ei kokonaan voida välttää, ellei päätöksentekoa siirretä korkeakoulujen esimerkin mukaisesti oppilaitoksiin. Syksyn kohdistuvia hakemusruuhiä on pyritty purkamaan antamalla mahdollisimman monille aiemmin opintonsa aloittaneille päätös vanhojen hakemustietojen perusteella ilman uutta hakemusta jo keväällä ja aikaistamalla aikaisemmin opintonsa aloittaneiden hakemusten käsittely muutenkin kevääseen sekä käynnistämällä tuen hakuprosessi yhteisvalinnoista. Hakemusruuhiä voitaisiin myös keventää muuttamalla säännöksiä siten, että tuki voitaisiin myöntää koko opiskeluajaksi tai ainakin yhtä lukuvuotta pitemmäksi ajaksi.

Erityisesti nykyisen taloudellisen tilanteen vuoksi opintotuen hakija- ja saajamäärät ovat kasvaneet nopeasti. Kun nykyinen toimeenpano-organisaatio on pieni ja se on varsin pitkälle hyödyntänyt tietotekniikan tarjoamat toiminnan tehostamismahdollisuudet, se ei voi palvelun heikentymättä vastata jatkuvaan kysynnän kasvuun, ellei voimavaroja voida lisätä. Kun nykyoloissa valtion henkilöstöä ei voida lisätä, on tarkoituksenmukaista hyödyntää muualla olevia voimavaroja.

Opiskelijat saavat opintotukea koskevat palvelut pääosin omasta oppilaitoksestaan. Opiskelijat saattavat kuitenkin joutua asioimaan usealla eri taholla saadakseen haluamansa palvelut. Noin 30 000 opiskelijaruokakuntaa kuuluu yleisen asumistuen piiriin ja asioi sen vuoksi kunnan asumistukiviranomaisten luona. Osalla opiskelijoita on tarvetta asioida lapsiperheiden tuen, sairausajan toimeentulon ja kuntoutusrahan vuoksi myös kansaneläkelai-

toksessa, jonka toimeenpantavaksi siirtyy vuoden 1994 alusta myös yleinen asumistuki.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Opintotuki uudistus käynnistyi korkeakouluopiskelijoille myönnettävää opintotukea koskevasta syksyllä 1992. Tavoitteena oli opintorahamuotoisen tuen osuuden lisääminen opintotuesta ja opintolainajärjestelmän uudistaminen siten, että lainoista ei aiheudu opiskelijalle opiskeluaikana korkokuluja ja toisaalta luovutaan korkotuesta, jolloin tuki pystytään selkeästi kohdentamaan parhaillaan opiskeleville.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki säilyisi nykyistä vastaavana. Korkeakouluopiskelijoiden lainatakaukseen liittyvästä tarveharkinnasta on kuitenkin tarkoitus luopua siten, että lainatakaus myönnettäisiin opintorahaan oikeutetulle täysimääräisenä. Alaikäisen lainatakauksen enimmäismäärä rajoitettaisiin 800 markkaan kuukaudessa.

Myös aikuisopiskelijana pidettävien opintotuki pysyisi nykyistä vastaavana.

Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintotukea uudistettaisiin korkeakoulujen opintotuen kaltaiseksi. Opintoraha nousisi opiskeluun liittyvä ateriaetu huomioon ottaen suunnilleen korkeakouluopiskelijoiden opintorahaa vastaavaksi. Opintoraha olisi 20 vuotta täyttäneillä 1 300 markkaa kuukaudessa, vanhempien luona asuvilla kuitenkin 500 markkaa kuukaudessa. Tarveharkinnassa otettaisiin huomioon vain omat opiskelukuukausien aikaiset tulot 1 700 markan kuukausitulon ylitäältä osalta kuten korkeakouluopiskelijoiden opintotuessakin. Alle 20-vuotiailla markkamäärät olisivat vastaavasti 500 ja 250 markkaa ja heitä koskevana säilyisi korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta poiketen myös vanhempien taloudelliseen asemaan perustuva tarveharkinta. Avioliitossa olevat ja elatusvelvolliset opiskelijat saisivat kuitenkin tuen aina täysimääräisenä vastavasti kuin korkeakouluissa opiskelevat jo nyt. Opintotuki olisi veronalainen etuus nykyistä korkeakouluopiskelijoiden opintotukea vastaavalla tavalla. Opintorahavähennys on tarkoitus myöntää kaikille opiskelijoille lukuun ottamatta aikuisopintorahaa saavia opiskelijoita. Asumismenoihin myönnettäisiin edelleen asumislisää. Asumislisä olisi edelleen verovapaa etuus, kuten nykyisinkin.

Opintorahan huoltajakorotuksesta ja opintolainamäärän perusteella maksettavasta korotuksesta luovuttaisiin.

Asumislisä olisi määrältään ja tarveharkinltaan vastaavanlainen kuin korkeakouluopiskelijoilla eli enimmäismäärältään 956 markkaa kuukaudessa. Alle 18-vuotiailla otettaisiin kuitenkin edelleen huomioon vanhempien tulot.

Toimeenpanon siirtoa koskevilta osin uudistushanke perustuu pääministeri Esko Ahon hallituksen hallitusohjelmaan. Sen mukaan perustoimeentulojärjestelmiä yksinkertaistetaan ja selvitetään maksatuksen siirtäminen niin sanotun yhden luukun periaatteella kansaneläkelaitokselle. Ehdotettu opintotuen siirtäminen kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi on osa tähän perustuvaa laajempaa uudistusta. Valtion vuoden 1992 tulo- ja menoarvioesityksen yleisperusteluissa on asetettu tavoitteeksi, että sosiaaliturvahallinnon yksinkertaistamiseksi, palvelujen saatavuuden parantamiseksi ja kansalaisten oikeusturvan varmistamiseksi lasten kotihoidon tuen, lapsilisien, äitiysavustusten, opintotuen, asumistuen, sotilasavustuksen, elatustuen ja soveltuvien osin toimeentulotuen maksatus ja toimeenpano valmistellaan siirrettäväksi kansaneläkelaitokselle.

Tämän uudistuksen tarkoituksena on osaltaan toteuttaa niin sanottua yhden luukun periaatetta siten, että kansalainen voisi saada eri sosiaalietuudet mahdollisimman harvoilla asioimisilla eri viranomaisten toimipisteissä. Asiakasta olisi voitava palvella entistä paremmin muun muassa niin, ettei hänen tarvitse antaa samoja itseään koskevia tietoja useille eri viranomaisille ja toisaalta viranomainen voi käyttää kerran annettuja tietoja usean etuuden myöntämiseen. Tämän mukaisesti vuoden 1993 alusta kansaneläkelaitoksen toimeenpantavaksi siirtyivät lapsilisät ja lasten kotihoidon tuki. Vuoden 1994 alusta siirtyvät yleinen asumistuki, äitiysavustus ja sotilasavustus.

Siirron toteuduttua myös opintotuen myöntämisessä voitaisiin hyödyntää kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoverkkoa, joka mahdollistaisi opintotukitoiminnan palvelutason parantamisen muun muassa tietopalvelun osalta. Lisäksi kansaneläkelaitos voisi käyttää jo hallussaan olevia tietoja hyväkseen myös opintotukea myönnettäessä.

Samalla kun opintotukea kehitetään ja opintotuen maksatus ja täytäntöönpano ehdotetaan siirrettäväksi kansaneläkelaitokselle, opintotukea koskevat keskeiset säännökset ehdotetaan

koottavaksi uuteen opintotukilakiin ja -asetukseen. Osa nykyisin voimassa olevista säädöksistä kumottaisiin. Nykyinen opintotukilaki ja sen nojalla annettu opintotukiasetus jäisivät edelleen osittain voimaan. Opintotukilaista jäisivät toistaiseksi voimaan korkotukilainojen hoitamiseen ja työttömyyden perusteella maksettavaan korkoavustukseen liittyvät säännökset. Nykyisen opintotukilain nojalla valtioneuvoston tulisi edelleen päättää kyseisen lain mukaisen opintolainan saajalle työttömyyden perusteella maksettavasta korkoavustuksesta sekä opintolainan enimmäiskorosta ja hoitokorvauksesta. Opintotuen muutoksenhakulautakunnasta annettu asetus (347/92) voitaisiin antaa uudelleen suunnilleen nykyisessä muodossaan.

Uudistuksen johdosta kumottaisiin tai kumoutuisivat seuraavat säädökset:

korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annettu laki ja asetus,

opintotuen hallinnosta annettu laki ja asetus, opintotuen muutoksenhakulautakunnasta annettu asetus (347/92),

eräiden opintotukilaissa tarkoitettujen määrien vahvistamisesta annettu valtioneuvoston päätös (296/93),

aikuisopintotuesta annettu valtioneuvoston päätös (413/93),

korkeakouluopiskelijoiden opintotuen asumislisästä annettu valtioneuvoston päätös (312/93),

ulkomailla suoritettavaan korkeakoulututkintoon myönnettävän opintotuen enimmäiskestosta annettu valtioneuvoston päätös (514/92),

korkeakouluopiskelijoille ulkomailla suoritettaviin opintoihin myönnettävän opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärästä annettu valtioneuvoston päätös (784/93),

korkeakouluopiskelijoiden opintorahan korotusperusteiden vahvistamisesta annettu opetusministeriön päätös (389/93) ja

pakolaisten harkinnanvaraisesta opintotuesta annettu opetusministeriön päätös (801/93).

Opintotuen koulutuspoliittisten kytkentöjen vuoksi toiminnan yleinen johto ja ohjaus säilyisivät edelleen opetusministeriöllä. Siten opetusministeriö vastaisi opintotuen säädösvalmistelusta ja budjetoinnista. Kansaneläkelaitos tuottaisi opetusministeriön suunnittelu- ja valmistelutyöhön tarvittavia tietoja. Opetusministeriön perustettaisiin opintotukiasiain neuvot-

telukunta, jonka tehtävänä olisi tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja opintotuen kehittämistä ja toteuttamista koskevissa asioissa. Neuvottelukunta koostuisi niistä opintotuen sidosryhmien edustajista, jotka voimassa olevan lainsäädännön mukaan ovat edustettuina opintotukikeskuksen johtokunnassa sekä kansaneläkelaitoksen edustajista.

Opintotukiviranomaisista valtion opintotukikeskus ehdotetaan lakkautettavaksi. Opintotukikeskuksen vakinainen henkilökunta siirtyisi kansaneläkelaitoksen palvelukseen niin sanoituina vanhoina työntekijöinä. Tämän mukaisesti palvelu opintotukikeskuksessa rinnastettaisiin palveluun kansaneläkelaitoksessa niissä eläke- ja muissa palvelussuhteen ehtoja koskevissa asioissa, joissa palvelussuhteen pituudella on merkitystä. Kansaneläkelaitokseen perustettaisiin opintotukiasioita käsittelevä itsenäinen tulosyksikkö (kansaneläkelaitoksen opintotukikeskus), joka siirtymävaiheessa hoitaisi valtion opintotukikeskuksen nykyisiä tehtäviä. Näin voitaisiin varmistaa siirron häiriötön toteutuminen.

Oppilaitokset ottaisivat edelleen vastaan opintotukihakemuksia ja valvoisivat osaltaan, että opintotuen myöntämisen edellytykset ovat olemassa. Korkeakouluissa toimisi opintotukilautakunta, jonka tehtävänä olisi määritellä kutakin tutkintoa varten opintojen päätoimisen harjoittamisen ja opinnoissa edistymisen yleiset arviointiperusteet kyseisessä korkeakoulussa sekä antaa yksittäisten opiskelijoiden osalta lausuntoja yleisten arviointiperusteiden toteutumisesta. Lausunto sitoisi kansaneläkelaitosta. Aiemmasta poiketen ehdotetaan, että usealla korkeakoululla voisi olla yhteinen opintotukilautakunta, jos asetuksella niin säädetään. Opintotukilautakunnassa on tarkoitus säätää tarkemmin asetuksella.

Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi mahdollisuus siirtää opintotukihakemusten ratkaisutehtävät korkeakoulun opintotukilautakunnalle tai oppilaitokselle kansaneläkelaitoksen ja oppilaitoksen välisellä sopimuksella. Tarkoitus on, että opiskelijoiden palvelutason turvaamiseksi opintotuen myöntämistoiminta jatkuu korkeakouluissa nykyisellään kansaneläkelaitoksen kanssa tehtävien sopimusten perusteella. Sopimusten tekemisestä säädetään tarkemmin asetuksella. Uutta on se, että kansaneläkelaitos korvaa korkeakouluille opintotukihakemusten ratkaisutehtävistä aiheutuvat kustannukset.

Opintotuen hakemista koskevia säännöksiä

yksinkertaistettaisiin. Opintotuki myönnettäisiin aikaisintaan sen kuukauden alusta, jona hakemus on jätetty. Opintotuen hakemista ei rajoitettaisi opintovuosittain tapahtuvaksi. Taavoitteena on, että myöhemmin opintotuki haettaisiin ja myönnettäisiin koko koulutusajaksi. Opintovuosittain tehtäisiin olosuhteiden muuttumisen vuoksi tarpeellisia tarkistuksia.

Opintotuki maksettaisiin yleensä kuukausittain hakijan ilmoittamalle pankkitilille. Poikkeustapauksissa yksittäinen tukierä voitaisiin maksaa muullakin tavoin.

Uutena säännöksenä lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös opintotuen keskeyttämisestä, jos on perusteltua syytä olettaa, että opintotuki olisi lakkautettava tai sen määrää vähennettävä. Säännöksellä pyritään rajoittamaan takaisin perittävän tuen määrää, mikä olisi sekä opiskelijan että toimeenpanijan edun mukaista.

Tietojensaamisoikeutta koskevaa säännöstä ehdotetaan nykyiseen verrattuna muutettavaksi siten, että kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada valtion ja kuntien viranomaisilta sekä eräiltä muilta tahoilta opintotukihakemuksen ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot. Lisäksi opintotukiasioita ratkaistaessa voitaisiin käyttää myös kansaneläkelaitoksen käytössä jo olevia tietoja. Opetusministeriöllä olisi oikeus saada kansaneläkelaitokselta ja oppilaitoksilta opintotuen johtamisessa, ohjaamisessa ja kehittämisessä tarvittavat tiedot. Säännökset on pyritty laatimaan tietosuojasysteistä riittävän täsmällisiksi.

Ehdotettu takaisinperintäsäännös vastaisi sosiaalivakuutuslainsäädännössä yleisesti noudatettuja periaatteita. Paitsi kuittausmenettelyllä lainvoimainen takaisinperintäpäättös olisi suoraan täytäntöönpantavissa.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi opintotuen perimistä koskeva säännös sellaisessa tilanteessa, jossa opiskelija on saanut opintotukea samalta ajalta, jolta hänelle myönnetään takautuvasti etuus, joka olisi estänyt opintotuen myöntämisen. Tällaisissa tilanteissa kansaneläkelaitos voisi periä perusteettomasti maksetun opintotuen suoraan kyseisen etuuden maksajalta. Kyseessä on niin sanottu regressimenettely eikä varsinainen takaisinperintä.

Opintotuen muutoksenhakujärjestelmää ehdotetaan muutettavaksi siten, että toisena muutoksenhakuasteena olisi vakuutusosoikeus, joka on ylin muutoksenhakuaste myös muissa kansaneläkelaitoksen toimeenpanemissa etuusjärjestelmissä. Vakuutusosoikeuden kokoonpanoa

tarkistettaisiin siten, että vakuutusoikeuteen nimettäisiin korkeakouluopintojen ja peruskoulun jälkeisten yleissivistävien tai ammatillisten opintojen tuntemusta edustavia jäseniä, jotka osallistuisivat opintotukiasioiden käsittelyyn. Ensimmäisenä muutoksenhakuasteena olisi edelleen opintotuen muutoksenhakulautakunta.

Valituskirjelmä toimitettaisiin kansaneläkelaitokselle tai asianomaisen korkeakoulun opintotukilautakunnalle. Tämä olisi välttämättömyyksiä, koska muutoksenhaun yhteydessä ehdotetaan säädettäväksi kansaneläkelaitoksen itseoikaisumenettelystä. Kansaneläkelaitoksen olisi aina oikaistava valituksenalain päätös, jos se hyväksyisi valituksessa esitetyt vaatimukset. Nykyisissä laeissa ei ole säännöksiä vastavasta oikaisumenettelystä.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi myös lainvoimaisen päätöksen oikaisemista koskeva säännös. Kansaneläkelaitos voisi asianosaista kuulutuaan oikaista lainvoimaisen päätöksen, joka perustuu väärään tai puutteelliseen selvitykseen tai on ilmeisesti lainvastainen. Vastaavasti vakuutusoikeus voisi poistaa lainvoimaisen päätöksensä sekä muutoksenhakulautakunnan päätöksen ja ottaa tai määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi salassapitovelvollisuutta koskevat säännökset, jotka vastaavat sosiaalivakuutuslainsäädännössä noudatettuja periaatteita. Säännökset olisivat välttämättömyksiä myös siksi, että opintotukiasioita käsiteltäessä olisi mahdollisuus laissa säädetyin rajoituksin käyttää myös muita kansaneläkelaitoksen hallussa olevia etuustietoja, jotka ovat salassapitovelvollisuuden alaisia.

Opintotuen ulosmittauskiellosta ehdotetaan säädettäväksi laissa. Säännös vastaa muista toimeentulon turvaavista etuuksista annettua ulosmittauskieltoa. Opintoraha, asumislisä ja aikuisopintoraha luettaisiin kuitenkin saajansa ansiotuloksi laskettaessa suojaosuutta ja hakijan ulosmittauskelpoisia tuloja. Ulosottoviranomaisella olisi oikeus saada tarvitsemansa tiedot myönnettyistä opintotukietuuksista.

Opintotukietuuksien määrästä säädettäisiin opintotukilaissa. Lakiin sisältyviä markkamääriä voitaisiin tarkistaa asetuksella.

Opintotuki rahoitettaisiin edelleen kokonaisuudessaan valtion varoin. Jotta kansaneläkelaitos voisi maksaa opintotuen ajoissa, olisi maksamiseen tarvittavien varojen oltava kansaneläkelaitoksen käytettävissä viimeistään yh-

tä pankkipäivää ennen kuukausittain maksettavien etuuksien maksupäivää. Tätä tarkoitusta varten kansaneläkelaitoksen olisi ilmoitettava valtiolle viisi arkipäivää ennen kyseistä maksupäivää arvio seuraavana kuukautena maksettavien opintorahojen, aikuisopintorahojen, asumislisien, korkoavustusten, takausvastuiden sekä ateriatukien määrästä. Korkohyvityksistä säädetään erikseen. Kansaneläkelaitoksella ei ole oikeutta käyttää opintotukisuorituksiin muita varojaan. Maksukuukautta seuraavan kuukauden arvion yhteydessä kansaneläkelaitos ilmoittaisi edellisenä kuukautena maksettujen opintotukien yhteismäärän sekä kuukauden aikana takaisinperittyjen etuuksien yhteismäärän. Opintotukien yhteismäärä sekä ennakkojen ja takaisinperittyjen opintotukien erotus otettaisiin huomioon seuraavan kuukauden ennakkoa määrättäessä. Takausvastuusaataville kertyneet lyhennykset tilittäisiin erikseen kuukausittain.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Valtiontaloudelliset vaikutukset

Opintotukilainsäädännön sisällöllinen uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan siten, että uutta lakia sovelletaan myönnettäessä opintotukea korkeakouluopiskelijoille 1 päivästä kesäkuuta ja muille opiskelijoille 1 päivästä heinäkuuta 1994. Esitys liittyy valtion vuoden 1994 talousarvioesitykseen.

Opintorahan saajamäärät muuttuisivat seuraavasti:

Lukuvuosi	Nykyinen	Esitys
1992—93	211 000	
1993—94	222 500	
1994—95	225 000	229 000
1995—96	225 000	229 000
1996—97	225 000	229 000
1997—98	225 000	229 000

Opintovuonna 1993—94 saajamäärää vähentää 5 500 opintorahan saajan poisjäänti, kun iltaopintojen ja lyhytkestaisen monimuotokoulutuksen tukemisesta luovutaan. Tästä aiheutuva säästö opintotukimenoissa on 11 miljoonaa markkaa vuonna 1993 ja 24 miljoonaa markkaa vuositasolla.

Hallituksen lyhyen ja keskipitkän aikavälin työllisyys- ja teollisuuspoliittisen ohjelman eli niin sanotun Relanderin ohjelman seurauksen opintorahan saajamäärä kasvaa noin 15 000:lla.

Opintotukimenot ilman toimintamenoja olisivat seuraavanlaiset. Suluissa menolisäys nykyiseen opintotukijärjestelmään verrattuna.

Vuosi	Nykyinen mmk	Esitys mmk
1992	2 816	
1993	3 163	
1994	3 167	3 440 (273)
1995	3 102	3 611 (509)
1996	3 081	3 513 (432)
1997	3 060	3 396 (336)

Opiskelevien sisarusten huomioon ottaminen vanhempien taloudellista asemaa arvioitaessa 11 ja 19 §:ssä säädetyllä tavalla sisältyy laskelmiin. Sen vaikutus on vuonna 1994 noin 4 miljoonaa markkaa ja vuositasolla noin 9—10 miljoonaa markkaa.

Korkotukimenojen poistuttua 2000-luvun alkuvuosina reaalin menolisäys nykyiseen verrattuna on noin 140 miljoonaa markkaa.

Niin sanotun Relanderin toteuttaminen lisää opintotukimenoja vuonna 1994 145 miljoonalla markalla ja vuonna 1995 nykyisessä opintotukijärjestelmässä 275 ja esityksessä 310 miljoonalla markalla.

Momenteittain arvioidut menot ovat seuraavanlaiset (milj. mk):

29.39.55. Opintoraha

Vuosi	Nykyinen	Esitys
1992	1 743	
1993	2 027	
1994	2 051	2 325
1995	2 094	2 664
1996	2 094	2 664
1997	2 094	2 664

29.39.52. Valtiontakaus ja korkotuki

Vuosi	Nykyinen	Esitys
1992	636	
1993	670	
1994	576	575

1995	498	437
1996	477	339
1997	456	222

Menot momenteilla 29.39.56 Aikuisopintoraha ja 29.39.57. Korkeakouluopiskelijoiden atariatuki eivät esityksen johdosta muuttuisi.

Momentin 29.39.52 laskelma on vuodesta 1994 lähtien laadittu siltä pohjalta, että korkotuettujen opintolainojen enimmäiskorko laskee pankkitahon kanssa sovitun johdosta vuoden 1994 alusta noin 10,2 prosenttiin ja opintolainojen korkotuki noin 6 prosenttiin.

Kustannusvaikutuksia arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon valtion säästöt toimeentulotukimenoissa, kun opintotuen mitoitusperusteet uusitaan siten, ettei opiskelijoille enää tule yleensä ole oikeutta toimeentulotukeen. Kun arviolta 25 000 opiskelijaa saa vuoden aikana toimeentulotukea, tästä aiheutuva kustannus on 60 — 70 miljoonaa markkaa. Valtion osuus on keskimäärin 45 prosenttia eli 27 — 32 miljoonaa markkaa.

Vaikutukset opiskelijan talouteen

Esityksen mukaan alle 20-vuotiaiden muissa oppilaitoksissa kuin korkeakouluissa opiskelevien opintotuessa säilyisi nykyisenkaltaisen vanhempien taloudelliseen asemaan perustuva tarveharkinta vanhempien luona asuminen perusteella tehtävää vähennystä lukuun ottamatta. Opintorahan enimmäismäärissä otettaisiin huomioon ateriatiedun arvona 12,50 markkaa ateriatiedun kohden eli noin 250 markkaa kuukaudessa. Opintoraha olisi tällöin suuruudeltaan 250 (350), 500 (750) ja 1 300 (1 570) markkaa kuukaudessa. Suluissa vastaavaan ryhmään kuuluvan korkeakouluopiskelijan opintoraha.

Lukiolaisen opintoraha olisi seuraavanlainen (mk/kk):

	1993 — 94 Nykyinen	1994 — 95 Esitys
asuu vanhempien luona	170	250
itsenäisesti asuva ...	485	500

Ammatillisessa oppilaitoksessa ja kansanopistossa opiskelevan opintoraha olisi seuraavanlainen (mk/kk):

	1993 — 94 Nykyinen	1994 — 95 Esitys
asuu vanhempien luona, alle 20 vuotta	252	250
asuu vanhempien luona, 20 täyttänyt	252/505	500
itsenäisesti asuva, alle 20 vuotta	505	500
itsenäisesti asuva, 20 vuotta täyttänyt	505	1 300

Uudessa järjestelmässä 200 ja 500 markan opintorahat voitaisiin vanhempien vähävaraisuuden perusteella korottaa enintään kaksinkertaiseksi.

Opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärä olisi kuukaudessa 1 200 ja alle 18-vuotiailla 800 markkaa. Opintorahan ja -lainan yhteenlaskettu enimmäismäärä olisi siten 2 500 markkaa kuukaudessa, joka merkitsisi 300 markan lisäystä kuukausituessa. Nykyisen opintotuen tasolle pääseminen edellyttäisi vain 900 markan opintolainaa kuukaudessa. Käytännössä ostovoiman säilyttäminen olisi saavutettavissa tätäkin pienemmällä opintolainamäärällä, koska nykyisessä opintotukijärjestelmässä opiskelija maksaa opiskeluaikana opintolainan korkoja. Esimerkiksi 35 000 markan lainasta kuukausikorko on noin 124 markkaa.

Enimmäismäärän mukaista opintotukea saisi noin puolet ammatillisten oppilaitosten ja kansanopistojen opiskelijoista.

Ehdotetun 250 ja 500 markan opintorahan saajien opintotuen yhteismäärä alenee keskimäärin 500 markalla kuukaudessa ja alle 18-vuotiailla tätäkin enemmän. Opiskelijat hyötyvät kuitenkin opiskeluaikaisten korkomenojen poistumisesta.

Opintotuen kohdentumisessa tapahtuu merkittävä muutos. Kun opintoraha voidaan vanhempien vähävaraisuuden perusteella myöntää enintään kaksinkertaisena, erityisesti tuen tarpeessa olevien opintotuen yhteismäärä ja opintorahaosuus kohentuvat tuntuvasti.

Muissa oppilaitoksissa kuin korkeakouluissa opiskelevien huoltajakorotuksia on saanut noin 9 000 opiskelijaa, joista puolella on enemmän kuin yksi lapsi. Jos opiskelijalla on huollettavanaan yksi lapsi, hänen saamansa opintoraha nousee 885 markasta 1 300 markkaan kuukaudessa ja tuen yhteismäärä alenee 85 markalla kuukaudessa. Kolmea tai useampaa lasta huol-

tava opiskelija menettäisi uudistuksessa 345 markkaa opintorahaa ja 845 markkaa kuukaudessa tuen yhteismäärässä. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluu yli 1 000 opiskelijaa. Opiskelijaperheitten menetyksiä opintotuki uudistuksessa lieventää puolison taloudelliseen asemaan kohdistuvan tarveharkinnan poistuminen.

Lukiolaisista opintolainaa on nostanut vain kuusi prosenttia opintorahan saajista, eikä velkaantumisessa tapahdu uudistuksen seurauksena oleellista muutosta. Tilanteessa, jossa lukiolainen täysimääräiset opintolainat nostettuaan jatkaa pitkäkestoisessa koulutuksessa, opintolainan korkojen lisääminen velkapääomaan nostaa kuitenkin takaisinmaksettavan velan määrä merkittävästi.

Enimmäismäärien mukaiset opintolainat nostettuaan ammatillisen oppilaitoksen opiskelijalla on takaisinmaksun alkaessa opintovelkaa 45 000 — 65 000 markkaa koulutuksen kestosta (3 — 4,5 vuotta) riippuen. Jos opiskelija uudessa opintotukijärjestelmässä nostaa enimmäismäärän mukaisen, 1 200 markan opintolainan, hänen opintovelkansa muodostuu 37 000 — 58 000 markaksi kahdeksan prosentin korolla. Jos kuukausittain nostettava lainamäärä onkin 1 000 markkaa, velkapääoma on 31 000 — 49 000 markkaa.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki uudistuksen jälkeen opiskelijoiden lainanotto on käytännössä kuitenkin jäänyt alle 20 prosenttiin aikaisemmasta. Tästä syystä voidaan arvioida uudistuksen vähentävän erittäin voimakkaasti velkaantumista.

Esityksen mukainen opintotukijärjestelmä parantaa keskiasteen opiskelijoiden toimeentulomahdollisuuksia ja vähentää velkaantumista, jos opintolainojen korko on korkeintaan 10 prosenttia ja jos opiskelija on 20 vuotta täyttänyt ja itsenäisesti asuva. Muilla kuin 1 300 markan opintorahaa saavilla opintotuki uudistus ei lisää tuen kokonaismäärää. Ammatillisten oppilaitosten 120 000 opiskelijasta 250 tai 500 markan opintorahan saajia olisi noin 55 000, joista vajaa puolet voi saada opintorahan korotuksen vanhempien vähävaraisuuden perusteella.

Opintolainajärjestelmään liittyy myös epävarmuus korkokehityksestä. Kun ammatillisessa koulutuksessa oleva tulee opintotukijärjestelmän piiriin, hän on useimmiten 17-vuotias. Tällöin hänellä on edessään lähes kolme opiskeluvuotta, ennen kuin opintoraha nousee

enimmäismäärän mukaiseksi. Jos opintolainojen korot nousevat yli kymmenen prosentin, velkaantuminen on tällaisissa tapauksissa vähintään nykyisen tasoista.

Kunnallistaloudelliset vaikutukset

Opintorahaa saaville korkeakouluopiskelijoille on vuoden 1993 verotuksesta alkaen myönnetty kunnallisverotuksen opintorahavähennys. Vähennyksen vaikutuksesta korkeakouluopiskelijan opintorahasta ei mene veroa, jos henkilöllä ei ole muita veronalaisia tuloja. Jos muita tuloja on, vaikuttaa opintoraha kunnallisverotuksen ja tulojen noustessa valtionverotuksessa verotettaviksi myös valtionverotuksen kertymää lisäävästi. Tuottoa lisäävä vaikutus jäänee melko vähäiseksi, koska mainittua vastaava kunnallisverotuksen opintorahavähennys on tarkoitus ulottaa myös muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden tukeen ja opiskelijoiden ansioiden määrä ei yleensä nouse valtionverotuksessa verotettavalle tasolle.

Uudistus vähentää kuntien toimeentulotukimenoja noin 20 — 30 miljoonalla markalla.

Vaikutukset toimeenpanomenoihin

Lyhyellä tähtäimellä opintotuen toimeenpanon siirrolla kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Opintotuen hoitamisesta kansaneläkelaitokselle aiheutuvat kustannukset luettaisiin laitoksen toimintamenoiksi. Siten valtion opintotukikeskuksen lakkauttamisesta ja korkeakoulujen opintotukitehtävien siirtämisestä kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi aiheutuisi kuitenkin valtion budjettitaloudessa noin 20 miljoonan markan välitön säästö. Jos kansaneläkelaitok-

sen varat eivät riitä toimintamenojen maksuun, valtio suorittaisi puuttuvan määrän niin sanottuna valtion takuusuorituksena.

Pidemmällä tähtäimellä siirrosta syntyisi säästöä. Merkittävin säästö syntyy henkilöstömenoissa, koska kansaneläkelaitoksen henkilökunnan kokonaismäärä ei kasva pysyvästi, vaikka opintotukikeskuksen henkilöstö siirtyy kansaneläkelaitoksen palvelukseen ja laitokselle voi myöhemmin siirtyä myös korkeakoulujen opintotukitehtäviä. Jonkin verran säästöä syntyi myös atk-kustannuksissa, kun ratkaisutoiminnassa voitaisiin hyödyntää kansaneläkelaitoksen käytettävissä olevia opintotukeen vaikuttavia tietoja.

Opintotuen myöntämisprosessia on suunniteltu myöhemmin yksinkertaistettavaksi siten, että opintotuki myönnetään koko opiskeluaikaksi. Sen jälkeen tukea maksetaan opintojen päättymiseen tai keskeyttämiseen asti seuraamalla opiskelun edistymistä ja opiskelijan olosuhteiden muutoksia. Menettely vähentää jossain määrin opintotuen henkilöstötarvetta. Menettely vähentäisi myös atk-, postitus- ja painatuskustannuksia. Kustannusten säästöä merkittävämpi parannus saavutettaisiin kuitenkin asiakaspalvelussa.

Opintotuen toimeenpanon siirrosta kansaneläkelaitokseen aiheutuu kertaluonteisia suunnittelu-, koulutus- ja atk-kustannuksia. Kyseiset tehtävät hoidetaan kuitenkin nykyisen henkilökunnan avulla, jolloin kustannukset ovat pieniä.

Tehtäviensiirron vuoksi opintotuen myöntämistoiminnan ja maksuliikenteen atk-järjestelmät joudutaan uusimaan. Tältä osin lisäkustannukset jäävät vähäisiksi, koska opintotuen atk-järjestelmä jouduttaisiin jatkossa uusimaan toimeenpanon siirrosta riippumatta.

Yhteenveto esityksen vaikutuksista opintotukimеноihin sisältyy oheiseen taulukkoon 1.

Taulukko 1

VERTAILU ESITYKSEN SAAJAMÄÄRÄ- JA MENOLAJIKOHTAISISTA KUSTANNUS-
VAIKUTUKSISTA

Nykyinen opintoraha (mmk)	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Lukio	73	66	68	68	68	68
saajamäärä	39 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000
Ammatill.oppil.	491	465	500	512	512	512
saajamäärä	137 000	117 000	125 000	128 000	128 000	128 000
Korkeakoulu	628	968	964	980	980	980
saajamäärä	63 000	65 000	65 000	66 000	66 000	66 000
Huoltajakorotus	163	54	60	65	65	65
saajamäärä	32 000	9 500	10 000	10 500	10 500	10 500
Asumislisä	382	467	450	460	460	460
saajamäärä	67 000	67 000	65 000	66 000	66 000	66 000
Pakolaisten opintotuki	6	8	9	9	9	9
Aikuisopintoraha	408	435	510	480	480	480
saajamäärä	27 000	24 000	28 000	26 000	26 000	26 000
Korkotuki	542	550	487	410	390	370
lainakanta	8 358	7 534	7 215	6 800	6 400	6 100
Takausvastuu- suoritukset	75	95	70	70	70	70
Korkoavustukset	19	25	19	18	17	16
Korkeakoulu opiskelijoiden ateriatuki	29	30	30	30	30	30
Esitys	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Opintoraha (mmk)						
Lukio	73	68	73	116	116	116
saajamäärä	39 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000
Ammatill.oppil.	491	465	812	1 108	1 108	1 108
saajamäärä	137 000	117 000	125 000	128 000	128 000	128 000
Korkeakoulu	628	968	964	980	980	980
saajamäärä	63 000	65 000	65 000	66 000	66 000	66 000
Huoltajakorotus	163	54	23			
saajamäärä	32 000	9 500	10 000 (5 kk)			
Asumislisä	382	467	450	460	460	460
saajamäärä	67 000	68 000	65 000	66 000	66 000	66 000
Pakolaisten opintotuki	6	8	3			
Aikuisopintoraha	408	435	510	480	480	480
saajamäärä	27 000	24 000	28 000	26 000	26 000	26 000
Korkotuki	542	550	486	350	260	150
lainakanta	8 358	7 534	7 200	5 800	4 300	2 500
Takausvastuu- suoritukset	75	95	70	70	65	60
Korkoavustukset	19	25	19	17	14	12
Korkeakoulu- opiskelijoiden ateriatuki	29	30	30	30	30	30

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esitykseen sisältyy ehdotus valtion opintotukikeskuksen lakkauttamisesta. Tarkoituksena on, että opintotukikeskuksen vakinaiset virkamiehet siirtyvät kansaneläkelaitoksen palvelukseen niin sanottuina vanhoina työntekijöinä kansaneläkelaitoksessa sovellettavin toimiehdoin. Valtio vastaisi henkilöstön eläketurvasta lakkautuspäivään saakka. Lain voimaantulosta alkaen eläketurvasta vastaisi kansaneläkelaitos. Kansaneläkelaitos on ilmoittanut, että opintotukikeskuksen henkilökunnan palvelussuhteen ehdot kuten palkka-, vuosiloma ja eläke-etuudet on tarkoitus säilyttää nykyistä vastaavina. Toiminta jatkuisi Jyväskylässä.

Opintotuen siirto kansaneläkelaitoksen toimeenpantavaksi ei edellytä laitoksen henkilöstön määrän pysyvää lisäämistä. Opintotukikeskuksen henkilökunnan siirtyminen kansaneläkelaitoksen palvelukseen otettaisiin huomioon laitoksen sisäisissä henkilöstöjärjestelyissä. Kansaneläkelaitoksen tarvitsemat resurssit turvataan laitoksen toimintaa järkeistämällä sekä kehittämällä palvelumuotoja.

Opintotukiasioissa voitaisiin siirron toteuttua hyödyntää muun muassa kansaneläkelaitoksen hallinto-, atk-, tilastointi-, tutkimus- ja hankintapalveluita.

Opintotukea koskeva uudistus edellyttää siirtymävaiheessa atk- ja muita suunnittelutehtäviä kansaneläkelaitoksessa ja valtion opintotukikeskuksessa. Kansaneläkelaitos hoitaisi opintotuen käsittelyn aluksi nykyisin käytössä olevan, VTKK-Yhtymän ylläpitämän atk-järjestelmän avulla ja myöhemmin tarkoitukseen rakennettavan uuden järjestelmän avulla.

Opetusministeriöön perustettaisiin opintotukiasioiden neuvottelukunta, joka kokoonpanoltaan vastaisi valtion opintotukikeskuksen johtokuntaa täydennettynä kansaneläkelaitoksen edustajalla.

Opintotuen muutoksenhakujärjestelmä muuttuisi siten, että ylimpänä muutoksenhakuasteena olisi korkeimman hallinto-oikeuden sijasta vakuutusosasto. Vakuutusosaston kokoonpano täydennettäisiin opintotuen asian tuntijajäsenillä.

4.3. Palveluvaikutukset

Kansaneläkelaitoksen palveluverkko tulee välittömästi siirron toteututtua toimimaan

myös opintotuen palvelupaikkana. Opiskelijat voivat jättää hakemuksensa joko omaan oppilaitokseensa tai kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon. Paikallistoimistosta olisi mahdollisuus saada myös opintotukineuvontaa ja tiedustella hakemusten käsittelyvaihetta. Paikallistoimistoihin olisi mahdollista siirtää myös hakemusten käsittelyä, mikä nopeuttaisi niiden ratkaisemista. Tätä koskevat ratkaisut tehtäisiin kuitenkin vasta myöhemmin.

Niille opiskelijoille, jotka asioivat myös muuten kansaneläkelaitoksessa esimerkiksi lapsiperheiden etuuksien vuoksi, siirto mahdollistaa nykyistä laajemmin palveluiden saamisen samasta paikasta. Vuoden 1994 alusta toteutuva yleisen asumistuen siirto kansaneläkelaitoksen toimeenpantavaksi merkitsee sitä, että kansaneläkelaitos hoitaa kaikkien opiskelijoiden asumisen tuen.

Opintotuen käsittelyn voidaan arvioida tehostuvan niissä tapauksissa, joissa hakemusten käsittelyssä voidaan käyttää hyväksi kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoverkostoa ja laitoksen hoitamien opintotukeen vaikuttavien eräiden muiden etuuksien tietoja. Kansaneläkelaitoksen tiedostoissa ovat muun muassa tiedot opintotukioikeutta rajoittavista etuuksista, kuten työttömyysturvan peruspäivärahoista, työmarkkinatuista, työkyvyttömyyseläkkeistä, yksilöllisestä varhaiseläkkeestä, varhennetusta vanhuuseläkkeestä, työttömyyseläkkeestä, kuntoutusrahasta, koulutustuesta sekä lasten kotihoidon tuen lisäosasta. Opintotukea myönnettäessä tuloina huomioon otettavista toimeentuloetuksista kansaneläkelaitoksella on tiedot äitiys-, isyys- ja vanhempainrahasta, lasten kotihoidon tuesta, sairauspäivärahasta, erityishoitorahasta ja perhe-eläkkeestä.

Korkoavustuksen hakemusmenettelyä voidaan siirtymävaiheessa yksinkertaistaa kansaneläkelaitoksessa olevien, avustuksen saajia koskevien tietojen avulla. Opintotukihakemusten käsittelyä pyritään nopeuttamaan myös hyödyntämällä automaattista tietojenkäsittelyä nykyistä paremmin. Tuen myöntämistä automatisoidaan myöhemmin myöntämällä tuki koko opiskeluaikalle yhdellä hakemuksella.

5. Asian valmistelu

Ohjelmansa mukaan hallitus toteuttaa opintotukijärjestelmän rakenteellisen uudistuksen. Järjestelmä uudistetaan perustoimeentulotur-

van takaavaksi etuudeksi lisäämällä opintorahan osuutta opintotuesta.

Vuonna 1990 muistionsa jättäneen opetusministeriön opintotukityöryhmän pohjalta opetusministeriön asettama opintotuen selvitysmies Eero Kurri laati tilannearvion opintotukijärjestelmästä. Siinä esitettiin opintorahana opiskelijalle maksettavan tuen oleellista lisäämistä ja opintolainojen korkosääntelystä ja korkotuesta luopumista. Selvitysmiehen ehdotuksen mukaan opintolainan määrä olisi ollut 30 prosenttia ja opintorahan 70 prosenttia kansaneläkkeen pohjaosan ja lisäosan yhteismäärästä.

Valtion talouden ongelmien vuoksi opintotukijärjestelmän uudistaminen rajoitettiin ensimmäisessä vaiheessa korkeakouluopiskelijoihin. Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki uudistettiin 1 päivänä heinäkuuta 1992.

Muiden opiskelijoiden opintotukea on tämän jälkeen selvitetty opetusministeriön asettamassa opintotuen ja työttömyysturvan yhteensovitusryhmässä, joka jätti ehdotuksensa 2 päivänä marraskuuta 1992 (Opintotuen ja työttömyysturvan yhteensovitusryhmän muistio: Opetusministeriön työryhmien muistioita 1992:38). Työryhmä ehdotti, että koulutusvaihtoehdon kiinnostavuuden lisäämiseksi työttömyysturvasta säästyviä varoja kohdennetaan mahdollisuuksien mukaan keskiasteen oppilaitoksissa opiskelevien opintotuen kehittämiseen korkeakouluopiskelijoiden opintotukiuudistuksen viitoittamalla tavalla.

Tämän johdosta opetusministeriö asetti opintotukiuudistusta valmistelevaan työryhmän, jossa olivat edustettuina opiskelijajärjestöt ja opetusministeriö. Uudistusesitys perustuu opintotuen kehittämisen osalta työryhmän esitykseen ja sen pohjalta tehtyyn valmisteluun. Eduskunta on hyväksyessään korkeakouluopiskelijoiden opintotukiuudistuksen vastauksessaan hallituksen esitykseen opintotukilainsäädännön muuttamisesta (167/1991 vp.) edellyttänyt hallituksen päättävän pian opintotukijärjestelmän kokonaisuudistuksen jatkotoimista. Samalla edellytettiin, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin pikaisen selvityksen tekemiseksi opintotuen hallinnon siirtämisestä kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 15 päivänä tammikuuta 1992 toimikunnan, jonka tehtävänä on valmistella lasten kotihoidon tuen, lapsilisien, äitiysavustusten, opintotuen, asumistuen, sotilasavustuksen ja elatustuen siirtämistä kansaneläkelaitokselle. Toimikunnassa ovat sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi olleet edustettuina valtioneuvoston kanslia, valtiovarainministeriö, opetusministeriö, ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveyshallitus, sittemmin sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiskeskus, kansaneläkelaitos sekä kuntien keskusjärjestöt. Hallituksen esitys perustuu toimeenpanon uudelleenjärjestelyä koskevilta osin toimikunnan ehdotukseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Opintotukilaki

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Soveltamisala.* Opintotuen saamisen edellytyksenä olisi oppivelvollisuuden jälkeen tapahtuva päätoiminen opiskelu suomalaisessa, julkisen valvonnan alaisessa oppilaitoksessa. Työn ohessa tapahtuvaa tai harrastusluonteista opiskelua ei tuettaisi. Opintotukeen olisi oikeus Suomen kansalaisella.

Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen (ETA-sopimus) nojalla myös talousalueen valtion kansalaisilla olisi Euroopan yhteisöjen

(EY:n) neuvoston työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella annetun asetuksen (ETY) N:o 1612/68 määrittelemissä tilanteissa oikeus saada yhdenvertainen kohtelu Suomen kansalaisten kanssa. Suomeen tullut työntekijä olisi oikeutettu saamaan opintoihinsa tukea, jos harjoitettavat opinnot liittyisivät läheisesti henkilön työhön tai työskentelyalaan. Ilman omaa syytään työttömäksi jääneeltä ei edellytetä työn ja opiskelualan välistä yhteyttä. Työntekijän perheenjäsenet olisivat tukeen oikeutettuja samoin kuin Suomen kansalaiset.

Muilta ulkomaalaisilta edellytettäisiin yleensä vähintään kahden vuoden Suomessa asumisaikaa muussa kuin opiskelutarkoituksessa kuten nykyisinkin. Asetuksella voidaan säätää

opintotuen myöntämisestä lyhyemmän oleskelun perusteella.

Opintotukea myönnettäisiin myös ulkomailla opiskeluun. Opintotukioikeus olisi vain Suomen kansalaisilla sekä ulkomaalaisilla, joilla ETA-sopimuksen nojalla olisi oikeus opintotukeen Suomessa. Lisäksi edellytettäisiin, että opinnoista johtuva oleskelu ulkomailla olisi tilapäistä. Edellytyksenä tuen saamiseen ulkomaisiin opintoihin olisi lisäksi, että hakijalla on ollut vakituinen kotikunta Suomessa vähintään kahden vuoden ajan ennen opintojen alkua.

2 §. *Opintotukietuudet.* Pykälässä luetaan opintotukena myönnettävät etuudet. Opiskelija voi saada opintorahaa tai aikuisopintorahaa, asumislisää ja opintolainalleen valtiontakauksen.

3 §. *Määritelmät.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi laissa käytettyjen termien määritelmät. Termit ja niiden määritelmät vastaavat pääosin nykyistä käytäntöä. Lukuvuosi otetaan käyttöön opintovuoden sijasta. Lukuvuosi alkaa 1 päivänä elokuuta ja päättyy 31 päivänä heinäkuuta. Ammatillisia opettajakorkeakouluja ei katsottaisi korkeakouluiksi kuten voimassa olevan lain mukaan.

4 §. *Opintotukeen oikeuttavat opinnot.* Opinnoilta edellytetään, että ne tähtäävät tutkintoon, vahvistetun oppimäärän suorittamiseen taikka ammatillisen kelpoisuuden saavuttamiseen. Harrastusluonteiset tai yhteen oppiaineeseen keskittyvät opinnot eivät yleensä kuulu tuen piiriin.

5 §. *Opintotuen myöntämisen yleiset edellytykset.* Nykyisessä opintotukilaissa tuen yleisenä edellytyksenä on opintomenestys. Korkeakouluopiskelijoiden osalta opintotuen saannin edellytyksenä on säännöllinen opiskelu. Molemmissa opintotukijärjestelmissä tuen saaminen riippuu myös taloudellisen tuen tarpeesta. Uuteen opintotukilakiin ehdotetaan otettavaksi kaikkia oppilaitoksia koskevat opintotuen yleiset edellytykset, jotka vastaavat tuen saamisen nykyisiä edellytyksiä ajanmukaistettuina. Opintotuen yleisenä edellytyksenä olisivat opintojen päättämismuus ja opinnoissa edistyminen sekä taloudellisen tuen tarve. Taloudellisen tuen tarpeesta säädettäisiin lain 3 luvussa.

6 §. *Opintotuen saamisen rajoitukset.* Opintotuen tarkoituksen mukaisesti tukea ei tulisi myöntää henkilölle, jonka toimeentulo on opiskelun aikana turvattu jollakin muulla tavoin. Voimassa olevien säännösten mukaisesti opintotukea ei myönnetä vanhuus-, työkyvyttö-

myys- tai työttömyyseläkettä saavalle, työvoimapolitiisessa aikuiskoulutuksessa olevalle tai kuntoutusrahaa saavalle. Näiden lisäksi muut toimeentulon turvaavat etuudet otetaan huomioon opintotuen tarveharkinnassa.

Opintotukioikeuden rajoituksia ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että opintotukeen ei olisi oikeutta myöskään henkilöllä, joka saa varhennettua vanhuuseläkettä, yksilöllistä varhaiseläkettä taikka luopumis- tai sukupolvenvaihdoseläkettä taikka kuntoutusajalta maksettavaa kuntoutusrahaa vastaavaa etuutta.

Opintotukioikeuden ulkopuolelle jäisivät myös työttömyysturvalain (602/84) mukaista työttömyyspäivärahaa, työmarkkinatuesta annetun lain (/) mukaista työmarkkinatukea tai lasten kotihoidon tuesta annetun lain (797/92) mukaista lisäosaa saavat. Muut toimeentulon turvaavat, veronalaiset etuudet otettaisiin edelleen huomioon tarveharkinnassa.

Opintotukioikeuden ulkopuolelle jäisivät myös sellaiset tilanteet, joissa opiskelija ei voi harjoittaa päätoimisia opintoja tai opiskelijalla ei katsota olevan taloudellisen tuen tarvetta. Tällaisia tilanteita olisivat varusmies- tai siviilipalveluksen suorittaminen, vankeusrangastuksen suorittaminen silloin, kun hakija opiskelee rangaistuslaitoksessa, sekä oikeus toisen maan opintotukeen esimerkiksi ETA-sopimuksen perusteella.

7 §. *Opintotukeen oikeuttava aika.* Pykälä sisältää yleiset säännökset siitä, mille ajalle opintotukea myönnetään. Opintotukea ei myönnetä yhtäjaksoista kahden kuukauden opiskelua lyhyemmäksi ajaksi.

Pykälän 2 momentti vastaa voimassa olevan korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain 4 §:ää. Henkilö, joka on aloittanut korkeakouluopinnot ennen 1 päivää heinäkuuta 1992 ja joka on saanut voimassa olevan opintotukilain mukaista tukea opintoihinsa, saa siirtymäsäännösten perusteella tätä tutkintoa varten opintotukea yhteensä enintään seitsemäksi vuodeksi. Kokonaistukiaikaan sovelletaan tämän lain säännöksiä. Opetusministeriö vahvistaisi korkeakoulujen esityksestä ylempää korkeakoulututkintoa lyhyempiin tutkintoihin myönnettävän enimmäisajan. Ulkomailla suoritettavaan korkeakoulututkintoon myönnettävän opintotuen enimmäiskestosta ehdotetaan säädettäväksi asetuksella.

Pykälän 3 momentti koskee muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa opiskelevia, jotka voivat saada opintotukea koulutuksen vah-

vistetun keston ajaksi. Asiasta säädetään tarkemmin asetuksella. Sairauden tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi tukea voisi saada vahvistettua koulutusaikaa pidemmäksi ajaksi kuten nykyisinkin. Lukuvuoden tukikuukausien määrästä ehdotetaan säädettäväksi asetuksella.

Pykälän 4 momentin mukaan aikuisopintorahaa saavan opintotukeen oikeuttava aika vastaisi nykyisin voimassa olevaa säännöstä.

8 §. *Toimeenpano.* Opintotukitoimintaa johdaisi, ohjaisi ja kehittäisi opetusministeriö. Ministeriö vastaa muun muassa säädösvalmistelusta ja opintotuen budjetoinnista.

Lain yleinen toimeenpanovastuu ehdotetaan siirrettäväksi kansaneläkelaitokselle. Kansaneläkelaitos huolehtisi valtion opintotukikeskuksen nykyisin hoitamista tehtävistä. Sen tehtävänä olisi muun muassa käsitellä ja ratkaista opintotukiasiat, jotka eivät kuulu opintotukilautakunnalle tai oppilaitoksille, sekä huolehtia opintotuen maksatuksesta ja takaisinperinnästä sekä opintolainojen takausvastuusuorituksista ja takausvastuusaatavien perinnästä.

Oppilaitosten toimeenpanotehtävät säilyisivät pääosin nykyisellään. Oppilaitokset ottaisivat vastaan hakemuksia ja tarkastaisivat, että hakemuksessa on asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot ja toimittaisivat sen edelleen kansaneläkelaitokselle. Lisäksi oppilaitoksilla olisi velvollisuus ilmoittaa kansaneläkelaitokselle opintotukeen vaikuttavista seikoista. Oppilaitos valvoisi opintojen säännöllisyyttä, riittävää edistymistä ja läsnäoloa sekä toimittaisi näitä koskevat tiedot kansaneläkelaitokselle.

9 §. *Opintotukilautakunta.* Korkeakouluopiskelijoiden opintotuen myöntämistä koskeva järjestely on tarkoitettu säilyttää lähes nykyisellään. Nykyisin tuen myöntävät korkeakoulujen omat opintotukilautakunnat ja niiden tehtävistä huolehtiva korkeakoulujen henkilöstö. Ennen 1 päivää heinäkuuta 1992 opintotukea saaneiden korkeakouluopiskelijoiden opintojen päättymisen valvonta jäisi edelleen korkeakouluille. Esityksen mukaan korkeakouluissa olisi edelleen opintotukilautakunta, joka määrittelee kutakin tutkintoa varten opintojen säännöllisen harjoittamisen ja opinnoissa edistymisen yleiset arviointiperusteet sekä antaa kansaneläkelaitokselle sitovan lausunnon siitä, onko yksittäinen opiskelija edistynyt opinnoissaan siten, että opintotukea voidaan edelleen myöntää. Usealla korkeakoululla voi olla yhteinen opintotukilautakunta, jos niin asetuksella säädetään. Opin-

totukilautakunnista säädetään tarkemmin asetuksella. Kansaneläkelaitos ja korkeakoulu voivat sopia siitä, että opintotukihakemukset ratkaisee ja päätöksen antaa korkeakoulun opintotukilautakunta. Sopimus voidaan tehdä myös muun oppilaitoksen kanssa. Sopimuksen tekemisestä säädetään tarkemmin asetuksella.

2 luku. Opintotukietuudet

10 §. *Opintorahan myöntäminen.* Opintoraha myönnetään opiskelijalle, joka täyttää opintotuen saamisen yleiset lain 1 luvussa mainitut edellytykset. Aikuisopintorahaa saaville ei kuitenkaan voida samanaikaisesti myöntää opintorahaa. Opintorahaoikeuden ulkopuolelle jäisivät myös alle 17-vuotiaat opiskelijat, joilla on oikeus lapsilisälain (796/92) mukaiseen lapsilisään. Opintorahan suuruudesta ehdotetaan säädettäväksi 11 §:ssä. Opintorahan suuruuteen vaikuttavasta tarveharkinnasta säädettäisiin 3 luvussa.

11 §. *Opintorahan määrä.* Pykälä on korkeakouluopiskelijoiden osalta asiallisesti samansisältöinen kuin voimassa oleva korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain 5 §. Pykälä sisältää lisäksi esityksen muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintorahan määrästä. Opintorahan mitoituksessa on otettu huomioon opintoihin liittyvä maksuton ateria, jonka kuukausiarvoksi voidaan arvioida 250 markkaa.

Asetuksella ehdotetaan säädettäväksi, että muuhun kuin korkeakouluopiskeluun voidaan myöntää opintorahaa korkeakouluopintoihin myönnettävän opintorahan suuruusena. Tarkoituksena on, että säännöksellä voitaisiin kompensoida opintososiaalisten etujen puuttuminen esimerkiksi ulkomaisessa ammatillisessa koulutuksessa ja eräissä kotimaisissa oppilaitoksissa.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset opintorahan korottamisesta vanhempien vähävaraisuuden perusteella. Korottamisperusteet vastaavat voimassa olevia korkeakouluopiskelijan opintorahan korotusperusteita. Lisäksi ehdotetaan, että vähävaraisuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon hakijan opiskelevat sisarukset, jotka eivät saa lapsilisää tai tämän pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan määräytyvää opintorahaa.

12 ja 13 §. *Aikuisopintorahan myöntäminen.* Aikuisopintorahan määrä. Aikuisopintorahan saamisen perusteet ja määrä säilyisivät ennal-

laan. Voimassa olevat säännökset koottaisiin kuitenkin opintotukilakiin. Muussa kuin korkeakoulussa opiskelevan aikuisopiskelijan opintotuki perustuu tällä hetkellä väliaikaiseen, vuoden 1994 loppuun asti voimassa olevaan lainsäädäntöön, jonka mukaan opintotuki vastaa korkeakoulussa opiskelevan aikuisopiskelijan opintotukea. Tämä käytäntö ehdotetaan vakinaistettavaksi.

14 §. *Asumislisä.* Asumislisä voidaan myöntää yksin vuokralla asuvalle opiskelijalle. Perheellisille, niin sanotuille avopareille tai kahden tai useamman henkilön ruokakunnille ja alivuokralaisille voi asuinpaikkakunnan sosiaalilautakunta myöntää asumistukea. Asetuksella säädettäisiin tarkemmin oikeudesta asumislisään ja ulkomailla opiskelevan asumislisästä. Asumislisän määrä säilyisi nykyisen tasoisena.

15 ja 16 §. *Opintolainan valtiontakaus.* Valtiontakauksen suuruus. Valtiontakausta koskevat säännökset muutettaisiin kaikkien oppilaitosten osalta korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetussa laissa säädetyin mukaisiksi. Opintolainan nosto-oikeudesta ehdotetaan säädettäväksi asetuksella. Korkotuen maksamisesta opintolainoille ehdotetaan luovuttavaksi. Voimassa oleviin säännöksiin lisättäisiin, ettei valtiontakausta voida myöntää henkilölle, joka on suorittamassa vapausrangaistusta. Lapsilisää saava olisi rajoitettuihin oikeutettu opintolainan valtiontakaukseen. Opiskelija ei opiske-lu aikana maksa tämän lain mukaisesta lainasta korkoa, vaan korko maksetaan lisäämällä se lainan pääomaan niinä lukukausina, joina opiskelija on saanut opintorahaa. Päivät, joina pääomittaminen tapahtuu, ovat joulukuun 15. ja kesäkuun 15. päivä. Halutessaan opiskelija voi kuitenkin lyhentää lainan pääomaa lisäystä vastaavasti.

3 luku. Taloudellinen tarveharkinta

17 §. *Tulojen vaikutus opintotukeen.* Opintotukea ei myönnetä sellaiselle kuukaudelle, jona opiskelija on päätoimisessa ansiotyössä. Opiskelijan opintotuen lisäksi lukukauden tukikuukausien aikana saamat veronalaiset tulot tai toimeentulon turvaamiseen tarkoitettuihin apurahat pienentävät opintotukea asteittain, kun tulot ylittävät opintorahaa myönnettäessä keskimäärin 1 700 markkaa ja asumislisää myönnettäessä 2 400 markkaa kuukaudessa. Jos apuraha on tarkoitettu menoihin, joita opintotuki

ei kata, sitä ei oteta huomioon. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi lukukausimaksut, matkakustannukset ja taideopiskelijan instrumenttihankinnat. Nordplus- ja Erasmus-apurahoja ei myöskään oteta huomioon. Jos korkeakouluopiskelija hakee kesä- tai heinäkuuksi tukea seuraavan lukuvuoden tuen yhteydessä, kesäkuukausien tulot otetaan huomioon syyslukukauden keskimääräistä tuloa laskettaessa.

Opintorahaa tai valtiontakausta ei voi saada, jos tulot ylittävät keskimäärin 3 700 markkaa lukukauden niiden kuukausien aikana, joina opiskelija saa opintotukea. Tukea ei kuitenkaan maksettaisi lainkaan sellaiselta kuukaudelta, jona opiskelija saisi veronalaista tuloa yli 7 000 markkaa. Säännöstä on yksinkertaistettu siten, että tarveharkinta vaikuttaa ainoastaan opintorahan ja asumislisän määrään. Valtiontakaus myönnettäisiin aina täysimääräisenä, mutta oikeus valtiontakaukseen riippuisi siitä, myönnettäinkö opiskelijalle opintorahaa vai ei. Asumislisän osalta säännös vastaa voimassa olevaa valtioneuvoston päätöstä.

18 §. *Tulojen vaikutus aikuisopintorahaan.* Tulojen vaikutus aikuisopintorahaa saavilla määräytyisi samoin kuin voimassa olevassa valtioneuvoston päätöksessä.

19 §. *Vanhempien tulojen huomioon ottaminen.* Korkeakouluopiskelijalle ja aikuisopintorahaan oikeutetulle opintotukea myönnettäessä ei oteta huomioon vanhempien taloudellista asemaa. Muissa oppilaitoksissa opiskelevilla vanhempien tulot ehdotetaan otettavaksi huomioon myönnettäessä opintorahaa alle 20 — vuotiaalle ja asumislisää alle 18 — vuotiaalle. Taloudellisen tilanteen arvioinnissa on tarkoitus ottaa huomioon opiskelevat sisarukset, jotka eivät saa lapsilisää tai 11 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun suuruista opintorahaa tai aikuisopintorahaa. Muuten vanhempien tuloihin perustuvasta tarveharkinnasta ehdotetaan luovuttavaksi. Voimassa olevan lain mukaan myös vanhempien vahvistetut rajat ylittävää varallisuus otetaan huomioon opintotukea myönnettäessä. Ehdotuksen mukaan tästä luovutettaisiin.

20 §. *Eräiden etuuksien huomioon ottaminen.* Opiskelijan saamat apurahat ja päivärahat tai opiskelusta maksettava palkka voitaisiin edelleen ottaa opintotukea vähentävinä huomioon. Edellä 17 §:ssä ehdotettua tuloharkintaa tiukemmin olisi edelleen tarkoitus ottaa huomioon opiskeluun myönnettävät päivärahat sellaisessa koulutuksessa, joka muutenkin on

kustannuksiltaan edullista. Säännöstä on tarkoitus soveltaa muun muassa sotilaskoulutuksessa olevien päivärahaan.

21 §. *Pienin myönnettävä etuus ja etuuden määrän pyöristäminen.* Pienimmän myönnettävän opintorahan ja asumislisän määrä olisi pykälän 1 momentin mukaan 50 markkaa. Opintorahan ja asumislisän määrä lasketaan yhteen.

Opintorahan ja asumislisän määrä pyöristettäisiin lähimpään täyteen markkaan. Pyöristämisestä säädettäisiin asetuksella.

22 §. *Veronalaiset tulot.* Opintotukea myönnettäessä hakijan veronalaisilla tuloilla tarkoitetaan niitä tuloverolaissa (1535/92) veronalaisiksi säädettyjä tuloja, jotka otetaan huomioon valtionverotuksessa. Kyseeseen tulisivat siten sekä ansio- että pääomatulot. Tulot otetaan huomioon bruttomääräisinä. Veronalaisista tuloista jäisivät huomioon ottamatta vain kunnallisverotuksessa veronalaiseksi katsottavat tulot kuten sivuperintö. Tarveharkinnassa ei myöskään otettaisi huomioon verovapaita sosiaalietuuksia kuten lapsilisää, äitiysavustusta, elatustukea, vammaistukea, lapsen hoitotukea, asumistukea ja toimeentulotukea.

Vanhempien tulot otetaan huomioon viimeksi toimitetun valtionverotuksen suuruisina. Jos vanhempien olosuhteissa on tapahtunut olennainen muutos verotuksen vahvistamisen jälkeen, muutokset voidaan ottaa huomioon opintotukea myönnettäessä. Olennaisesta muutoksesta säädettäisiin asetuksella.

Asetuksella säädetään siitä, mitä tässä laissa tarkoitetaan vanhemmalla ja sisaruksella. Esimerkiksi jos vanhemmat ovat eronneet ja opiskelija asuu toisen vanhempansa luona, on kohtuullista ottaa vain tämän vanhemman tulot huomioon.

4 luku. Hakeminen, maksaminen ja takaisinperintä

23 §. *Opintotuen hakeminen ja myöntäminen.* Hakemismenettelyä ehdotetaan muutettavaksi nykyistä joustavammaksi. Opintovuosittain tapahtuvaa hakemista ei edellytettäisi, vaan opintotukipäätös annettaisiin periaatteessa koko opiskeluajaksi. Opintotukioikeuden säilymistä seurattaisiin säännöllisesti. Hakemusmenettelyä voitaisiin säätää tarkemmin asetuksella.

Hakemuksen voisi jättää joko kansaneläkelaitokseen tai asianomaiseen oppilaitokseen.

Ulkomailla opiskelevien tulisi kuitenkin toimittaa hakemus kansaneläkelaitokseen. Paikallistoimistoon tai oppilaitokseen jätetty hakemus toimitetaan hallintomenettelylain (598/82) periaatteet huomioon ottaen toimivaltaiseen käsittelypaikkaan.

Erityisen kirjallisen hakemuksen vaatimusta ei ole pidetty tarpeellisena, vaan hallintomenettelylain periaatteet huomioon ottaen hakeminen voisi tapahtua myös muulla kansaneläkelaitoksen määräämällä tavalla.

Opintotuki myönnettäisiin sen kuukauden alusta, jona hakemus on jätetty. Tuki voidaan kuitenkin myöntää aikaisintaan sen kuukauden alusta, jolloin opinnot ovat alkaneet.

24 §. *Maksaminen.* Opintoraha, aikuisopintoraha ja asumislisä maksettaisiin kuukausittain opintotukeen oikeutetun henkilön tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen. Jos tuen saaja haluaa opintotuen toimitettavaksi kotimaassa sijaitsevasta rahalaitoksesta edelleen ulkomaille, hänen tulee itse vastata tästä aiheutuvista kustannuksista. Opintotuen maksupäivästä säädettäisiin asetuksella. Tällä hetkellä se on kalenterikuukauden neljäs päivä.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi myös poikkeuksellisesta maksamismenettelystä. Tilanteilla, joissa tilille maksaminen ei ole mahdollista, tarkoitetaan esimerkiksi pankkilakon aiheuttamaa estettä normaalille maksatukselle. Erityisenä syynä voidaan pitää myös maksatuksessa tapahtunutta virhettä tai muuta häiriötä. Erityisen syyn vaikutuksen poikkeukselliseen menettelyyn arvioi kansaneläkelaitos. Opintotuen saajan esittäessä poikkeamista säännönmukaisesta menettelystä hänen edellytetään esittävän vaatimuksensa tueksi selvitys, jonka perusteella voidaan ratkaista, onko kysymyksessä sellainen erityinen syy, joka on hyväksyttävissä.

25 §. *Opintotuen tarkistaminen ja keskeyttäminen.* Opintotuen määrä tarkistetaan tai tuki voidaan lakkauttaa, jos opiskelijan olosuhteissa tapahtuu tukeen vaikuttavia muutoksia. Opintotuen määrän tarkistamisesta ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin asetuksella.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös opintotuen keskeyttämisestä. Kansaneläkelaitos voisi perustellusta syystä tehdä väliaikaisen lakkautuspäätöksen, jotta turhilta takaisinperinnöiltä välttyttäisiin. Valtiontakauksen osalta keskeyttäminen ei ole mahdollista, koska opiskelija voi nostaa koko opintolainaerän takauspäätöksen saatuaan.

26 §. *Opintotuen epääminen.* Opintotuki voitaisiin evätä, jos hakija olisi vääriä tietoja antamalla tai tietoja salaamalla saanut perusteettomasti opintotukea.

27 §. *Takaisinperintä.* Pykälän 1 momentin mukaan aiheettomasti maksettu opintotuki olisi perittävä takaisin. Takaisinperintäpäätöksen tekisi kansaneläkelaitos. Takaisinperinnästä voitaisiin luopua kohtuuskäytöksen perusteella, jos tuen aiheettoman maksamisen ei olisi katsottava johtuneen opintotuen saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos aiheetta maksettu määrä olisi vähäinen. Kohtuusharkinnassa sovellettaisiin kansaneläkelaitoksen hoitamien muiden etuuksien takaisinperinnässä sovellettavia periaatteita.

Takaisinperintä ehdotetaan rajattavaksi viiteen vuoteen siitä, kun tuen aiheettoman maksamisen syy on tullut kansaneläkelaitoksen tietoon. Tämä vastaisi kansaneläkelaitoksen nykyistä käytäntöä sen hoitamien etuuksien takaisinperinnässä.

Pykälän 3 momentissa ehdotettu kuittaus-säännös vastaa voimassa olevaa kuittaus-säännöstä.

Lainvoimainen takaisinperintäpäätös voitaisiin panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

28 §. *Opintotuen periminen eräissä tapauksissa.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös sellaisia tilanteita varten, joissa opintotuen saajalle myönnetään takautuvasti lain 6 §:ssä tarkoitettua kansaneläkettä, työeläkettä, kuntoutusetuutta, työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea, koulutustukea tai lasten kotihoidon tuesta annetun lain mukaista lisäosaa. Tällaisissa tilanteissa opintotuen myöntäminen on perusteetonta ja maksetut etuudet tulisi periä saajalta takaisin. Perusteettomasti maksetun opintotuen periminen suoraan takautuvasti maksettavasta etuudesta on sekä opintotuen saajan että toimeenpanijan kannalta tarkoituksenmukaisempi menettely kuin liikaa maksetun opintotuen periminen opintotuen saajalta.

Kansaneläkelaitoksen olisi ilmoitettava mainitun etuuden maksajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksamista, että etuus tulee maksaa suoraan kansaneläkelaitokselle.

5 luku. Muutoksenhaku

29 §. *Muutoksenhaku.* Ehdotuksen mukaan muutoksenhakueliminä olisivat opintotuen

muutoksenhakulautakunta kuten nykyisinkin sekä vakuutusosikeus, kuten eläkevakuutuksen, kuntoutuslainsäädännön ja työttömyysturvan etuuksista valitettaessa. Kansaneläkelaitoksen päätöksestä voisi hakea muutosta opintotuen muutoksenhakulautakunnalta ja sen päätöksestä vakuutusosikeudelta, joka olisi viimeinen muutoksenhakuaste.

Valitusajaksi olisi kummankin muutoksenhakuasteen osalta 30 päivää siitä, kun valittaja on saanut tiedon päätöksestä. Valituskirjelmän toimittamisesta on tarkoitus säätää asetuksella. Valittajan katsottaisiin saaneen tiedon päätöksestä seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun päätös on postitettu hänen ilmoittamalleen osoitteella.

Pykälän 4 momentin mukaan kansaneläkelaitoksen päätöstä olisi muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia olisi lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu.

30 §. *Itseoikaisu.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset kansaneläkelaitoksen itseoikaisumenettelystä muutoksenhaun johdosta. Pykälän 1 momentin mukaan kansaneläkelaitoksen olisi annettava oikaisupäätös, jos se hyväksyisi sille toimitetussa valituksessa esitetyt vaatimukset kaikilta osin. Tällä menettelyllä voidaan rajoittaa selvien asioiden käsittelyä muutoksenhakuelimissä.

Jos kansaneläkelaitos ei kaikilta osin suostuisi valituksessa esitettyihin vaatimuksiin tai se katsoisi, että valitus tulisi jättää tutkimatta, sen tulisi 2 momentin mukaan toimittaa valituskirjelmä ja oma lausuntonsa asianomaiselle muutoksenhakuelimelle 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä. Kansaneläkelaitos voisi kuitenkin hyväksyä valituksessa esitetyt vaatimukset osittain. Asiasta tulisi ilmoittaa muutoksenhakuelimelle.

Koska kansaneläkelaitoksen tulisi huolehtia siitä, että asiassa on hankittu riittävä selvitys päätöksen antamista varten, olisi aiheellista, että 2 momentin mukaisesta määräajasta voitaisiin poiketa tarpeellisen lisäselvityksen hankkimisen vuoksi. Tällöin lisäselvityksen hankkimisesta olisi ilmoitettava valittajalle. Valituskirjelmä lausuntoineen olisi kuitenkin aina toimitettava opintotuen muutoksenhakuelimelle viimeistään 60 päivän kuluessa valitusajan päättymisen jälkeen.

31 §. *Lainvoimaisen päätöksen oikaiseminen.* Ehdotuksen mukaan kansaneläkelaitoksen tulisi oikaista lainvoimainen päätöksensä, jos se perustuu vääriin tai puutteelliseen selvitykseen

tai on ilmeisesti lainvastainen. Kansaneläkelaitos voisi varattuaan hakijalle tilaisuuden tulla kuulluksi, oikaista lainvoimaisen päätöksensä myös opintotuen saajan vahingoksi. Hakijan suostumusta päätöksen muuttamiseen ei vaadittaisi.

Pykälän 2 momentin mukaan vakuutusosoikeus voi hakijan tai kansaneläkelaitoksen aloitteesta poistaa 1 momentissa mainitulla tavalla virheellisen päätöksensä tai muutoksenhakulautakunnan päätöksen.

32 §. *Opintotuen muutoksenhakulautakunta.* Ensimmäisenä valitusasteena toimivaa muutoksenhakulautakuntaa koskeva säännös vastaa opintotuen hallinnosta annetun lain 5 ja 6 §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset lautakunnasta annetaan asetuksella.

33 §. *Vakuutusosoikeuden kokoonpano opintotukiasioissa.* Pykälässä ehdotetaan vakuutusosoikeuden kokoonpanon täydentämistä korkeakouluopintoihin sekä yleissivistäviin ja ammatillisiin opintoihin perehtyneillä jäsenillä käsiteltäessä opintotukiasioissa tehtyjä valituksia.

6 luku. Valtiontakaus

34 §. *Valtiontakauksen voimassaolo.* Valtiontakaus on voimassa enintään 30 vuotta.

35 §. *Valtiontakauksen sisältö.* Valtiontakaus myönnettäisiin omavelkaisena opintolainan koko nimelliselle määrälle, korolle, viivästyskorolle sekä irtisanomisesta aiheutuviin hyväksyttyihin kuluihin. Valtiontakaus koskisi myös 16 §:ssä tarkoitettua opintolainan lisäystä.

36 §. *Takauksen vanhentuminen.* Pykälässä on takauksen vanhenemista koskevat poikkeussäännökset.

37 §. *Lainan takaisinmaksun vaatiminen.* Luottolaitoksella on oikeus vaatia laina takaisin maksettavaksi koron tai lyhennysmaksun suorittamisen laiminlyönnin vuoksi. Irtisanomisen edellytyksenä on, että luottolaitos ilmoittaa ennen lainan irtisanomista asiasta opiskelijalle ja laiminlyönnistä kansaneläkelaitokselle vähintään kuukautta ennen aiottua irtisanomista. Luottolaitos voi vaatia opintolainan maksamista kansaneläkelaitokselta myös, jos lainansaaja on kuollut tai jos lainansaajan veloista on tehty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/93) mukainen takaisinmaksuohjelma.

38 §. *Takaussaatavan takaisin periminen.* Takaussaatavan perimisestä vastaa kansaneläke-

laitos. Saatava on perimiskelpoinen ilman tuomiota tai päätöstä. Takaussaatavan takaisinmaksamiselle voidaan myöntää maksuaikaa. Perinnässä voidaan käyttää muitakin maksujärjestelyjä. Edellytyksenä on lainansaajan maksukykyyn liittyvä perusteltu syy kuten tilapäisesti heikentynyt maksukyky. Maksujärjestelyihin voitaisiin ryhtyä myös, jos niiden avulla voidaan olettaa lainansaajan selviytyvän paremmin valtion saatavien suorittamisesta.

39 §. *Maksuvapautuksen myöntäminen.* Takaussaatavan maksamisesta voidaan myöntää maksuvapautus, jos lainansaaja on kuollut. Vapautus voidaan myöntää myös työkyvyttömyyden perusteella. Uutta on, että maksuvapautus voitaisiin myöntää myös osittaisena, jos velallisen maksukyky on pitkään ollut alentunut esimerkiksi työttömyyden tai sairauden vuoksi.

40 §. *Takaussaatavasta perittävä korko.* Valtion takaussaatavalle peritään enintään 16 prosentin vuotuinen korko, joka vastaa korkolain (633/82) mukaista viivästyskorkoa. Koron määrästä voidaan säätää asetuksella.

7 luku. Erinäiset säännökset

41 §. *Tietojenantovelvollisuus.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin opintotuen saajan tietojenantovelvollisuudesta. Opiskelija on velvollinen ilmoittamaan kaikista opintotuen myöntämiseen vaikuttavista seikoista kansaneläkelaitokselle.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kansaneläkelaitoksen ja hakemusten ratkaisutehtäviä sopimuksen perusteella hoitavan korkeakoulun opintotukilautakunnan oikeudesta saada massaluovutuksena tietoja väestörekisterikeskukselta, opetushallitukselta, lääninhallituksilta, korkeakouluilta, verohallitukselta, työvoimaviranomaisilta, vakuutusalan kuntouttamiskeskukselta, oppilaitoksilta sekä opiskelija-asuntolan pitäjiltä. Tietojen saannista opiskelija-asuntolan pitäjiltä säädettäisiin tarkemmin asetuksella. Asetuksessa on tarkoitus luetella asuntolan pitäjät, joilta tietoja kerättäisiin. Tietoja käytetään opintotukihakemusten ja -päätösten toimittamisessa sekä opintotuen myöntämisessä ja tarkistamisessa. Tarkoituksena on nopeuttaa ja tehostaa opintotukiasioden käsittelyä automaattisen tietojenkäsittelyn hyväksikäyttöä tehostamalla. Tie-

dot olisi oikeus saada myös niistä henkilöistä, jotka tulevat opintotukijärjestelmän piiriin seuraavan lukuvuoden aikana.

Yksittäistapauksessa kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada 1 momentissa tarkoitetut tiedot myös viranomaisilta, eläke- ja vakuutuslaitoksilta, pankeilta ja työttömyyskassoilta.

42 §. *Tietojen käyttö.* Henkilörekisterilain (471/87) 16 §:n mukaan henkilörekisterissä olevia henkilötietoja saa käyttää vain siihen tarkoitukseen, joka on määritelty ennen tietojen keräämistä, jollei henkilörekisterilain tai muun lain säännöksestä muuta johdu. Kansaneläkelaitoksen hallussa on eri etuuksien ratkaisemista varten tarvittavia tietoja, kuten sairauspäiväraha-, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha- sekä työttömyysturvan peruspäiväraha-asiassa saatuja tietoja. Sekä joustavan asiakaspalvelun kannalta että hallinnollisesti olisi tarkoituksenmukaista lisätyön säästämiseksi, että näitä tietoja voitaisiin tarvittaessa käyttää myös opintotukiasioita ratkaistessa, mutta vain siltä osin kuin tietojen välttämättä muutoinkin tarvittaisiin. Tämän vuoksi asiasta ehdotetaan säädettäväksi laissa. Edellytyksenä on tietojen virheettömyyden varmistaminen.

Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada opintotukiasioiden ratkaisemiseksi tarvitsemansa tiedot maksutta. Tältä osin menettely vastaa nykyistä käytäntöä kansaneläkelaitoksen toimeenpanemassa lainsäädännössä. Maksuttomuutta koskeva määräys on muun muassa lapsilisälain 16 §:ssä, lasten kotihoidon tuesta annetun lain 20 §:ssä, sairausvakuutuslain 66 §:ssä, työttömyysturvalain 29 §:ssä, kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 9 §:ssä, kuntoutusrahalain 34 §:ssä, kansaneläkeasetuksen 70 §:ssä, äitiysavustuslain 14 §:ssä, asumistukilain 25 §:ssä sekä sotilasavustuslain 22 §:ssä. Tietojen maksuttomuutta koskeva säännös on välttämätön myös sen vuoksi, että kansaneläkelaitoksella olisi oikeus käyttää opintotukiasioista käsitellessään myös muun asian ratkaisemiseksi saamia tietoja. Tällöin näin saatuja tietoja ei enää käytännössä pyydetä uudestaan kansaneläkelaitokseen, vaikka oikeus niiden saamiseen on laissa mainittu.

Opetusministeriöllä olisi oikeus saada opintotuen suunnittelu- ja kehittämistehtävien hoitamiseksi tarvittavia tietoja kansaneläkelaitoksesta.

43 §. *Salassapitovelvollisuus.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi salassapitovelvollisuutta kos-

keva säännös. Se on tarpeellinen myös siitä syystä, että opintotukiasian käsittelyssä olisi mahdollista käyttää myös kansaneläkelaitoksen rekistereissä jo olevia tietoja.

Pykälän 2 momentin mukaan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta. Salassapitovelvollisuuden rikkominen olisi asianomistajarikos.

44 §. *Ulosmittaus- ja siirtokielto.* Opintotuen ulosmittauskiellosta ehdotetaan säädettäväksi laissa. Säännös vastaa muista toimeentulon turvaavista etuuksista annettua ulosmittauskieltoa. Opintoraha ja aikuisopintoraha luettaisiin kuitenkin saajansa ansiotuloksi laskettaessa suojaosuutta ja hakijan ulosmittauskelpoisia tuloja.

Pykälän 2 momentin mukaan sopimus opintotuen siirtämisestä toiselle henkilölle on mitätön.

45 §. *Opintotukiasian neuvottelukunta.* Opetusministeriön yhteyteen ehdotetaan perustettavaksi valtioneuvoston asettama opintotukiasian neuvottelukunta, jonka tehtävänä olisi opetusministeriön apuna tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja opintotuen kehittämistä ja toteuttamista koskevista asioista.

Neuvottelukunnan tehtävänä olisi myös seurata opintotuen kehitystä. Tarkemmat säännökset neuvottelukunnasta annettaisiin asetuksella. Neuvottelukunta asetettaisiin kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Siihen kuuluisi puheenjohtaja ja tarpeellinen määrä jäseniä, joille kullekin olisi nimettävä henkilökohtainen varajäsen. Neuvottelukunnassa tulisi olla jäseniä ainakin opetusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, valtiovarainministeriöstä, kansaneläkelaitoksesta, oppilaitoksista, rahalaitoksista sekä opiskelijajärjestöistä.

46 §. *Rahoitus.* Opintotuki rahoitettaisiin edelleen kokonaisuudessaan valtion varoin. Jotta kansaneläkelaitos voisi maksaa opintotuen ajoissa, olisi maksamiseen tarvittavien varojen oltava kansaneläkelaitoksen käytettävissä viimeistään yhtä pankkipäivää ennen opintotuen maksupäivää. Tätä tarkoitusta varten kansaneläkelaitoksen olisi ilmoitettava valtiolle viisi arkipäivää ennen opintotuen maksupäivää arvio seuraavana kuukautena maksettavien tukien määrästä. Opintotukietuuksista kuukausittain maksettavia ovat opintoraha, aikuisopintoraha ja asumislisä. Takausvastuut ja nykyisen opintotukilain nojalla maksettavat

korkoavustukset ja korkohyvitykset maksetaan harvemmin. Niillä ei ole kiinteää maksupäivää eikä niiden määrää voida arvioida yhtä tarkasti kuin kuukausittain maksettavia etuuksia. Myös niiden osalta kansaneläkelaitoksen tulisi toimittaa arvio seuraavan kuukauden aikana maksettaviksi tulevista etuuksista. Korkohyvityksistä toimitettaisiin arvio kaksi kertaa vuodessa. Kansaneläkelaitoksen ilmoittama arvio maksettavista tuista olisi ilmoituksen perusteella suoritettava kansaneläkelaitokselle ennakoon vähintään yhtä pankkipäivää ennen opintorahojen, aikuisopintorahojen ja asumislisän maksupäivää.

Maksukuukautta seuraavan kuukauden ilmoituksen yhteydessä kansaneläkelaitoksen olisi ilmoitettava valtiolle edellisenä kuukautena maksetun tuen yhteismäärä sekä kuukauden aikana takaisinperittyjen etuuksien määrä. Maksettujen opintotukien yhteismäärän sekä saman kuukauden ennakon ja takaisinperittyjen etuuksien erotus otettaisiin huomioon seuraavan kuukauden ennakkoa määrättäessä. Taakaajan maksettujen opintolainojen lyhennykset kansaneläkelaitos tulouttaisi kuukausittain erikseen. Myös maksuvapautusten määrät ilmoitettaisiin erikseen.

47 §. *Toimintamenot.* Pykälän mukaan lain täytäntöönpanosta kansaneläkelaitokselle aiheutuvat toimintamenot luettaisiin kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi. Tämä on tarkoituksenmukaista, koska kansaneläkelaitos vastaa lain edellyttämästä toimeenpanotyöstä. Menettely on myös hallinnollisesti yksinkertainen. Vastaavasti oppilaitoksille toimeenpanosta aiheutuvat kustannukset luettaisiin niiden toimintamenoiksi. Sopimuksen perusteella oppilaitoksen tehtäväksi siirtyvien asioiden osalta kustannusvastuu määriteltäisiin sopimuksessa.

48 §. *Etuuden korottaminen.* Voimassa olevan lainsäädännön mukaan korkeakouluopiskelijan opintotukietuudet voidaan valtion talousarviossa määrätä laissa säädettyä korkeammaksi. Muiden opiskelijoiden opintotukietuuksien suuruudesta ja etuuksiin vaikuttavien tulojen ja varallisuuden määrästä säädetään vuosittain valtioneuvoston päätöksellä. Nykyinen järjestelmä on osoittautunut kankeaksi verrattuna muihin toimeentuloturvaetuksiin, joiden korottaminen on yleensä sidottu indeksiin. Opintotukietuuksien suuruudesta ja laissa säädettyjen markkamäärien tarkistamisesta voitaisiin ehdotuksen mukaan säätää asetuksella.

49 §. *Korkeakouluopiskelijoiden ruokailun tu-*

keminen. Opintotuen toimeenpanon lisäksi kansaneläkelaitos huolehtisi ateriatuen maksamisesta ruokalanpitäjille siten kuin opetusministeriö päättäisi.

50 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälään ehdotetaan sisällytettäväksi asetuksenantovaltuutusta koskeva säännös, jotta lain täytäntöönpanon jatkossa mahdollisesti vaatimat tarkemmat säännökset voitaisiin tarvittaessa antaa asetuksella.

8 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

51 §. *Voimaantulo.* Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä toukokuuta 1994. Lain 1 §:n 2 momentti tulisi kuitenkin voimaan vasta, kun ETA-sopimus tulee voimaan. Opintotukietuuksien ja niiden määrän osalta lakia sovellettaisiin myönnettäessä opintotukea korkeakouluopiskelijoille 1 päivästä kesäkuuta ja muussa oppilaitoksessa opiskeleville 1 päivästä heinäkuuta 1994. Aiemman lainsäädännön nojalla myönnetyn tuen viimeinen tukikuukausi on korkeakouluopiskelijoilla yleensä toukokuu. Muiden oppilaitosten opiskelijoille opintotuki on yleensä myönnetty aikaisemman lain nojalla 30 päivänä kesäkuuta 1994 päättyväksi opintovuodeksi. Toimeenpanoa koskevat säännökset tulisivat voimaan jo toukokuun alusta, jotta päätöksiä voitaisiin antaa siten, että opintorahan ensimmäinen erä maksetaan ensimmäisen tukikuukauden aikana.

Ehdotetulla opintotukilalla kumottaisiin vuonna 1972 annettu opintotukilaki sekä korkeakouluopiskelijan opintotuesta ja opintotuen hallinnosta vuonna 1992 annetut lait. Ennen lain voimaantuloa tulee voida ryhtyä sen toimeenpanon vaatimiin toimenpiteisiin.

52 §. *Muulla laissa olevien viittaussäännösten soveltaminen.* Jos jossakin muussa ennen tätä lakia annetussa laissa tai alemmanasteisessa säädöksessä viitataan kumottaviksi esitettyihin opintotukisäännöksiin, katsotaan viittauksen koskevan soveltuvien osin tämän lain säännöksiä.

53 §. *Valtion opintotukikeskusta koskeva siirtymäsäännös.* Valtion opintotukikeskuksen sekä opintotukilautakuntien nykyiset tehtävät opintotuen toimeenpanossa siirtyisivät 8 §:ssä mainittuja tehtäviä lukuun ottamatta kansaneläkelaitokselle. Myös aikaisempien lakien perusteella vireillä olevat asiat siirtyisivät kansaneläkelaitokselle. Opintotukilautakunnat hoitai-

sivat kuitenkin opintovuoteen 1993 — 1994 tai sitä aikaisempaan opintovuoteen kohdistuvat asiat ja opintotukilautakunnille nykyisen opintotukilain mukaan kuuluvat tehtävät.

54 §. *Valtion opintotukikeskuksen omaisuuden siirto.* Valtion opintotukikeskuksen omaisuus siirtyisi lain voimaan tullessa korvauksetta kansaneläkelaitokselle. Opintotukikeskuksella ei ole kiinteää omaisuutta.

55 §. *Vastuu sitoumuksista.* Kansaneläkelaitos vastaisi valtion puolesta kaikista niistä takaus- sitoumuksista, jotka valtion opintotukikeskus on antanut ennen lain voimaantuloa. Kansaneläkelaitokseen noudatettaisiin lisäksi soveltuvin osin mitä valtion opintotukikeskuksesta on muuten säädetty ottaen kuitenkin huomioon kansaneläkelaitoksen valtiopäiväjärjestykseen perustuva asema.

56 §. *Opintolainoja koskeva siirtymäsäännös.* Nykyisen opintotukilain 6 — 8 §:n opintolainan valtioneuvoston ja kirkotukea koskevia säännöksiä sovellettaisiin edelleen niiden nojalla myönnettyihin opintolainoihin.

57 §. *Opintotukea koskeva siirtymäsäännös.* Korkeakouluopiskelijoille 1 päivää kesäkuuta ja muun oppilaitoksen opiskelijoille 1 päivää heinäkuuta 1994 edeltävälle ajalle myönnettävään opintotukeen noudatetaan aikaisemmin voimassa ollutta lainsäädäntöä. Siten korkeakouluopiskelija saisi ennen 1 päivää heinäkuuta 1992 ottamaansa opintolainan korkotuen aikaisempien säännösten mukaisesti. Korkeakouluopiskelijan uuden opintolainan valtioneuvoston enimmäismääriä korotettaisiin opiskeluaikana nykyisen opintotukilain mukaisesta opintolainasta maksettavaksi tulevan koron määrällä. Jos opiskelija on saanut korkeakoulututkintoa varten opintotukea ennen 1 päivää heinäkuuta 1992, hän voi saada tätä tutkintoa varten opintotukea enintään seitsemää lukuvuotta vastaavaksi ajaksi. Ennen 1 päivää heinäkuuta 1992 korkeakoulun perustutkinnon suorittanut voi saada opintotukea kyseisen ajankohdan jälkeen alkavia korkeakouluopintoihin enintään 27 kuukaudeksi.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain 27 §:n siirtymäsäännöksissä ennen lain voimaantuloa perustutkinnon suorittaneen henkilön opintotukiaika on rajattu 27 kuukaudeksi silloin, kun on kysymys 1 päivän heinäkuuta 1992 jälkeen aloitetuista opinnoista. Ennen lain voimaantuloa aloitettuihin opintoihin sovelletaan saman pykälän 1 momentin säännöstä.

Laki saattaa eri ajankohtana tutkinnon suorittaneet henkilöt erilaiseen asemaan. Henkilö, joka on esimerkiksi neljän vuoden vuotta opiskeltuaan suorittanut perustutkinnon voi saada uusiin opintoihin opintotukea vain 27 kuukauden ajaksi. Aiemman opintotukilain mukaista tukea enimmäisajan saanut opiskelija joka suorittaa tutkinnon heinäkuun 1 päivän 1992 jälkeen voi saada korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain mukaista tukea toiseen perustutkintoon 55 kuukaudesta ja enintään tukea 70 kuukaudesta. Yhdenvertaisuuden vuoksi tukioikeutta koskevia määräyksiä ehdotetaan tältä osin yhtenäistettäväksi.

Tämän johdosta ehdotetaan, että nykyisen opintotukilain mukaista opintotukea vähintään seitsemäksi opintovuodeksi saanut voisi saada tukea heinäkuun 1 päivän 1992 jälkeen aloitettuihin opintoihin enintään 27 kuukauden ajaksi.

58 §. *Kumotun opintotukilain mukaisia tehtäviä koskeva siirtymäsäännös.* Kansaneläkelaitos hoitaisi aiemmin valtion opintotukikeskukselle kuuluneet nykyisen opintotukilain mukaiset tehtävät. Sensijaan korkeakoulujen opintotukilautakunnille kuuluneet tehtävät hoidettaisiin edelleen korkeakouluissa tai opintotukilautakunnissa.

Opintotukilain (28/72) mukaisten etuuksien rahoitus ehdotetaan hoidettavaksi tämän lain 46 §:ssä säädetyllä tavalla kuitenkin siten, että pankeille maksettavien korkohyvityksistä toimitettaisiin arvio erikseen kahdesti vuodessa niiden maksukuukausina.

Siirtymäsäännökseen ehdotetaan otettavaksi myös säännökset veroviranomaisten oikeudesta saada tiedot korkoavustusten saajista, koska saaja ei ole oikeutettu verovähennykseen valtion varoista maksetun koron osalta. Lisäksi säädetään oppilaitosten velvollisuudesta ilmoittaa opintojen päättymistiedot, jotka kansaneläkelaitos ilmoittaa pankeille. Tietojen perusteella korkotuen maksaminen päättyy ja opintolainan takaisinmaksu käynnistyy.

59 §. *Muutoksenhakua koskeva siirtymäsäännös.* Nykyisen opintotukilain ja korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain nojalla 1 päivän toukokuuta 1994 jälkeen annettuihin päätöksiin haetaan muutosta tämän lain mukaisesti. Lisäksi ehdotetaan, että vuonna 1992 asetettu opintotuen muutoksenhakulautakunta jatkaisi työtään ja hoitaisi tämän lain mukaisen muutoksenhakulautakunnan tehtävät.

1.2. Asumistukilaki

2 §. Pykälän 1 kohdan viittaus kumottavan opintotukilain pykälään ehdotetaan korvattavaksi viittauksella ehdotetun lain asianomaiseen pykälään.

15 §. Pykälän 2 kohdan viittaus kumottavan korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lakiin ehdotetaan poistettavaksi. Opintotukilain osalta muutosta ei tarvita, koska uuden lain nimi on sama.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1994.

Opintotukilaki ehdotetaan tulevaksi voimaan jo 1 päivänä toukokuuta 1994, mutta opintotuen ehdotetaan pääsääntöisesti määräytyvän uuden lain mukaan 1 päivästä heinäkuuta 1994.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetun opintotukilain nojalla on tarkoitus antaa opintotukiasetus. Uusi opintotukilaki ja asetus muodostaisivat yhtenäisen säännöston, jotka sisältäisivät sekä opintotukea koskevat aineelliset säännökset että toimeenpanossa noudatettavat menettelysäännökset.

Nykyisin valtioneuvoston ja opetusministeriön päätöksillä vahvistettavat opintotuen määritymistä koskevat perusteet on niiden kansalaisten oikeuksia koskevan luonteen vuoksi katsottu perustelluksi siirtää mahdollisimman laajalti lakiin. Ehdotettujen muutosten toteutuksessa opintotukea koskevat nykyiset valtioneuvoston ja opetusministeriön päätökset kumoutuvat. Vastaavat säännökset on tarkoitus antaa pääosin asetuksella. Työttömyyden perusteella maksettavasta korkoavustuksesta ja opintolainan enimmäiskorosta ja hoitokorvauksesta päättäisi edelleen valtioneuvosto nykyisen opintotukilain mukaisten lainojen osalta.

3. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Samanaikaisesti opintotuen uudistamista koskevan hallituksen esityksen kanssa on tarkoitus antaa hallituksen esitys laiksi työmarkkinatuesta. Tarkoituksena on lähentää omaehtoisesti opiskelevan koulutuksen tukea työmarkkinapoliittisin perustein annettavaan kou-

lutuksen tukeen. Esityksessä opintotukilaki on viittaus tarkoitettuun tarkoitettuun lakiin. Jos eduskunta ei hyväksy esitystä, tulisi esitystä opintotukilaki tämän vuoksi vastaavasti tarkistaa.

Opetushallituksen nimi on tarkoitus eduskunnalle annettavan lakiesityksen mukaan muuttaa maaliskuusta 1994 lukien Suomen opetuskeskukseksi. Jos eduskunta hyväksyy mainitun lakiesityksen tulisi vastaavasti muuttaa 41 §:ssä olevaa viittausta opetushallitukseen siten, että siinä otettaisiin käyttöön uusi termi.

4. Säättämisjärjestys

Esitetty uudistus mahdollistaa opintorahan nostamisen monilla opiskelijaryhmillä yli kaksinkertaiseksi. Opintorahan lapsikorotuksen poistaminen muilta kuin korkeakouluopiskelijoilta vähentää kolmi- tai useampilapsisen opiskelijan opintorahaa 390 markkaa kuukaudessa. Korkeakouluopiskelijoiden osalta eduskunta on hyväksynyt vastaavanlaisen muutoksen tuen rakenteessa päättäessään vuonna 1992 voimaan astuneista opintotuen muutoksista.

Muutos koskee noin 1 000 kaikkiaan 200 000 muissa oppilaitoksissa kuin korkeakoulussa opiskelevasta eli 0,5 prosenttia.

Perheen suora taloudellinen tuki paranee kuitenkin, koska lapsilisät kolmilapsisissa perheissä nousevat vuoden 1994 alusta 830 markkaa kuukaudessa ja useampilapsisissa perheissä tätäkin enemmän. Etuudet siis paranevat toimeentulon perusturvan kannalta arvioituina.

Edellä olevan perusteella hallitus katsoo, että uudistus ei heikennä lakisääteistä perusturvaa eikä sitä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin säännökset huomioon ottaen voida jättää lepäämään. Asian tulkinnanvaraisuuden vuoksi hallitus pitää kuitenkin suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

5. Voimaantulo

Opintotukilaki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä toukokuuta 1994. Lakia sovellettaisiin kuitenkin korkeakouluopiskelijalle 1 päivän kesäkuuta ja muun oppilaitoksen opiskelijalle 1 päivän heinäkuuta 1994 jälkeiselle ajalle myönnettävään opintotukeen. Ennen lain voi-

maantuloa tulee voida ryhtyä täytäntöönpanon vaatimiin toimenpiteisiin.

Opintotukilain voimaantumisen jälkeen kansaneläkelaitos käyttäisi valtion opintotukikeskukselle ja opintotukilautakunnille kuulunutta toimivaltaa, jollei kansaneläkelaitoksen ja korkeakoulun tai muun oppilaitoksen kanssa tehdystä sopimuksesta muuta johdu. Kansaneläkelaitos vastaisi valtion puolesta valtion opintotukikeskuksen antamista sitoumuksista.

Aikaisempia opintotukisäännöksiä sovellettaisiin edelleen niiden nojalla myönnettyyn opintotukeen. Siten opiskelija saisi nykyisen opintotukilain mukaiseen opintolainaan korkotukea aikaisempien säännösten mukaisesti. Opiskelijan uuden opintolainan valtioneuvoston enimmäismääriä korotettaisiin opiskeluaikana nykyisen opintotukilain mukaisesta opintolainasta kunakin opintovuonna maksettavaksi tulevan koron määrällä. Jos opiskelija on

saanut korkeakoulututkintoa varten opintotukea ennen 1 päivää heinäkuuta 1992, hän voisi saada tätä tutkintoa varten opintotukea enintään seitsemäksi opintovuodeksi. Ennen 1 päivää heinäkuuta 1992 korkeakoulun perustutkinnon suorittanut tai pitkään korkeakouluopintoja harjoittanut voi saada opintotukea kyseisen ajankohdan jälkeen aloitettavia korkeakouluopintoja varten enintään 27 kuukaudeksi.

Opintotukipäätökseen, joka on annettu ennen toukokuun 1 päivää 1994, haetaan muutosta aikaisempien säännösten mukaisesti.

Laki asumistukilain muuttamisesta ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1994.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Opintotukilaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Sovellettamisala

Suomen kansalaiselle, joka harjoittaa Suomessa oppivelvollisuuden jälkeisiä, päätoimisia opintoja, jotka kestävät yhtäjaksoisesti vähintään kaksi kuukautta, myönnetään opintotukea siten kuin tässä laissa säädetään.

Mitä tässä laissa säädetään Suomen kansalaisesta, sovelletaan Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen osapuolena olevan maan kansalaiseen, jos hän kyseisen sopimuksen perusteella on oikeutettu opintotukeen.

Muille kuin Suomen kansalaisille myönnetään opintotukea, jos henkilö on asunut Suomessa muussa kuin opiskelutarkoituksessa vähintään kaksi vuotta ja asumista Suomessa voidaan pitää luonteeltaan pysyvänä. Asetuksella voidaan säätää lyhyemmästä Suomessa asumisajasta opintotuen saamisen edellytyksinä.

Opintotukea myönnetään ulkomailla harjoi-

tettaviin opintoihin Suomen kansalaiselle, jos hänellä on ollut vakinainen kotikunta Suomessa vähintään kahden vuoden ajan ennen opintojen alkua ja jos hänen oleskeluaan ulkomailla voidaan pitää tilapäisenä.

2 §

Opintotukietuudet

Opintotukena myönnetään tässä laissa säädettyin edellytyksin:

- 1) opintorahaa tai aikuisopintorahaa;
- 2) asumislisää sekä
- 3) opintolainan valtioneutaus.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *lukuvuodella* aikaa, joka alkaa 1 päivänä elokuuta ja päättyy seuraavan vuoden heinäkuun 31 päivänä;
- 2) *lukukaudella* syyslukukautta ja kevätlukukautta; jolloin syyslukukausi alkaa 1 päivänä

elokuuta ja päättyy 31 päivänä joulukuuta ja kevätlukukausi alkaa 1 päivänä tammikuuta ja päättyy 31 päivänä heinäkuuta;

3) *tukikuukaudella* kuukautta, jonka aikana opiskelija saa opintorahaa tai aikuisopintorahaa;

4) *korkeakoululla* niitä korkeakouluja, jotka mainitaan korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetussa laissa (1052/86) sekä kuvataideakatemiaa; sekä

5) *muulla oppilaitoksella* lukioita, ammatillisia oppilaitoksia, ammatillisia opettajakorkeakouluja, kansanopistoja, kansalaisopistoja ja kesäyliopistoja sekä muita vastaavia julkisen valvonnan alaisia oppilaitoksia.

4 §

Opintotukeen oikeuttavat opinnot

Opintotukea voi saada korkeakoulussa tutkinnon, tieteellisen jatkotutkinnon tai erillisen ammatillisen täydennyskoulutusohjelman suorittamiseen. Yksittäisen opintokokonaisuuden suorittamiseen opintotukea voidaan myöntää korkeakoulututkinnon suorittaneelle, jos lisäopinnot tähtäävät ammatilliseen tai virkakelpoisuuteen.

Lukiossa opintotukea voi saada lukion opimäärän suorittamiseen. Muussa oppilaitoksessa opintotukea voi saada tutkintoon johtavan koulutuksen, ammatillisen kelpoisuuden tuottavan tai ammatillista kelpoisuutta lisäävän kurssin suorittamiseen. Kansanopistossa tai muussa oppilaitoksessa, jonka tehtävänä on yleissivistävän koulutuksen antaminen, opintotuki voidaan myöntää myös muuhun päätoimiseen opiskeluun. Kansalaisopistossa tai kesäyliopistossa opintotukea voi saada vain päätoimisia ammatillisia täydennysopintoja varten.

Opintotuki myönnetään opintoihin ulkoilla, jos opinnot vastaavat edellä tarkoitettuja opintoja Suomessa tai sisältyvät Suomessa suoritettavaan tutkintoon.

5 §

Opintotuen myöntämisen yleiset edellytykset

Opintotuen myöntämisen yleisinä edellytyksinä ovat oppilaitokseen hyväksyminen, opintojen päätoiminen harjoittaminen ja opinnoissa edistyminen sekä taloudellisen tuen tarve. Asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä siitä, milloin opintojen harjoittaminen katsotaan päätoimiseksi ja opinnoissa edistyminen riittäväksi.

Taloudellisen tuen tarvetta harkittaessa otetaan huomioon hakijan omat sekä hänen vanhempiensa tulot siten kuin tässä laissa säädetään.

6 §

Opintotuen saamisen rajoitukset

Opintotukea ei myönnetä sille, joka:

1) saa kansaneläkelain (347/56) tai työntekijäin eläkelain (395/61) 8 §:n 4 momentissa mainittujen lakien, eläkeohjesäännön tai eläkesääntöjen mukaista vanhuuseläkettä, varhennettua vanhuuseläkettä tai yksilöllistä varhaiseläkettä;

2) saa täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa eläkettä tai kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä;

3) saa työttömyyseläkettä työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainittujen lakien, eläkeohjesäännön tai eläkesääntöjen perusteella taikka vastaavaa kansaneläkelain mukaista eläkettä tai rintamaveteraanien varhaiseläkkeestä annetun lain (13/82) mukaista eläkettä;

4) saa maatalousyrittäjien eläkelain (467/69) tai maatalousyrittäjien sukupolvenvaihdoseläkkeestä annetun lain (1317/90) mukaista sukupolvenvaihdoseläkettä taikka maatalousyrittäjien luopumiskorvauksesta annetun lain (1330/92) mukaista luopumiskorvausta;

5) saa samaan koulutukseen kuntoutusrahalain (611/91) tai työeläkelakien mukaista kuntoutusrahaa taikka saa täyttä ansionmenetykskorvausta tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain (625/91) tai liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain (626/91) nojalla taikka sotilasvammalain (404/48) tai sotilastapaturmalain (1211/90) kuntoutusta koskevien säännösten perusteella;

6) on oikeutettu työttömyysturvalain (602/84) mukaiseen työttömyyspäivärahaan;

7) on oikeutettu työmarkkinatuesta annetun lain (/) mukaiseen työmarkkinatukeen;

8) saa lasten kotihoidon tuesta annetun lain (797/92) mukaista lisäosaa;

9) on työvoimapolitiisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) mukaisessa koulutuksessa;

10) suorittaa varusmies- tai siviilipalvelusta;

11) suorittaa vankeusrangaistusta ja opiskelee rangaistuslaitoksessa; tai

12) saa vieraan valtion opintotukea, jota myönnetään maassa pysyvästi asuvalle.

7 §

Opintotukeen oikeuttava aika

Opintotukea myönnetään päätoimisten opintojen ajaksi. Tukea ei kuitenkaan myönnetä yhtäjaksoista kahden kuukauden jaksoa lyhyemmäksi ajaksi.

Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään 70 kuukaudeksi. Yhden ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamista varten opintotukea voi saada kuitenkin enintään 55 kuukaudeksi. Ylempää korkeakoulututkintoa lyhyempää koulutusta varten opintotukeen oikeuttavan enimmäisajan vahvistaa opetusministeriö. Ulkomailla suoritettavaan korkeakoulututkintoon myönnettävän opintotuen enimmäiskestosta säädetään asetuksella.

Muussa oppilaitoksessa opiskelua varten opintotukea voi saada enintään koulutuksen säännönmukaisen keston ajaksi siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Erityisestä syystä tukea voi saada enintään yhden opintovuoden yli koulutuksen säännönmukaisen keston. Lukuvuoden tukikuukausien määrästä säädetään tarkemmin asetuksella.

Aikuisopintorahaa voi saada enintään kahdeksi lukuvuodeksi, opintoihin lisensiaatin tai tohtorin tutkinnon suorittamiseksi kuitenkin enintään 12 kuukaudeksi. Jos opinnot ajoittuvat useammalle kuin kahdelle lukuvuodelle, aikuisopintorahaa voidaan myöntää yhteensä neljäksi lukukaudeksi.

8 §

Toimeenpanto

Opintotukitoiminnan yleinen johto, ohjaus ja kehittäminen kuuluu opetusministeriölle.

Tämän lain mukaiset tehtävät hoitaa kansaneläkelaitos yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Opintotukea koskevan ratkaisun tekee ja päätöksen antaa kansaneläkelaitos.

Oppilaitoksen tehtävänä on vastaanottaa oppilaitoksessa opiskelevan opintotukihakemus; merkitä hakemukseen asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot ja toimittaa hakemus kansaneläkelaitokselle sekä valvoa osaltaan, että opintotuen saantiin on edellytykset ja ilmoittaa kansaneläkelaitokselle, jos opintotuen keskeyttämiseen tai lakkauttamiseen on aihetta.

9 §

Opintotukilautakunta

Korkeakoulussa on opintotukilautakunta.

Usealla korkeakoululla voi olla yhteinen opintotukilautakunta, jos asetuksella niin säädetään. Opintotukilautakunnasta säädetään tarkemmin asetuksella. Opintotukilautakunnan tehtävänä on:

1) määritellä kutakin tutkintoa varten opintojen päätoimisen harjoittamisen ja opinnoissa edistymisen yleiset arviointiperusteet asianomaisessa oppilaitoksessa; sekä

2) antaa kansaneläkelaitokselle yksittäisen opiskelijan osalta joko oma-aloitteisesti taikka kansaneläkelaitoksen tai opiskelijan pyynnöstä 1 kohdassa tarkoitettujen perusteiden toteutumisesta lausunto.

Opintotukilautakunnan lausunto sitoo kansaneläkelaitosta.

Kansaneläkelaitos voi asetuksella säädettävällä tavalla sopia oppilaitoksen kanssa tämän lain mukaisten tehtävien hoitamisesta korkeakoulun opintotukilautakunnassa tai oppilaitoksessa.

2 luku

Opintotukietuudet

10 §

Opintorahan myöntäminen

Opintoraha myönnetään opiskelijalle, jolle 1 luvun mukaan voidaan myöntää tämän lain mukaista opintotukea.

Opintorahaa ei kuitenkaan myönnetä opiskelijalle, joka saa lapsilisälain (796/92) mukaisista lapsilisistä.

11 §

Opintorahan määrä

Jollei 17 — 22 §:stä muuta johdu, opintorahan määrä on:

1) vanhempien luona asuvalle 20 vuotta nuoremmalle korkeakoulussa opiskelevalle 350 markkaa ja muussa oppilaitoksessa 250 markkaa kuukaudessa,

2) muualla kuin vanhempien luona asuvalle 20 vuotta nuoremmalle sekä vanhempien luona asuvalle 20 vuotta täyttäneelle korkeakoulussa opiskelevalle 750 markkaa ja muussa oppilaitoksessa 500 markkaa kuukaudessa, sekä

3) muualla kuin vanhempien luona asuvalle 20 vuotta täyttäneelle tai avioliitossa olevalle

taikka elatusvelvolliselle korkeakoulussa 1 570 markkaa ja muussa oppilaitoksessa 1 300 markkaa kuukaudessa.

Asetuksella voidaan säätää, että opintorahan määrä voi olla myös muissa oppilaitoksissa sama kuin korkeakouluissa, jos opintoihin ei liity opintososiaalisia etuja.

Edellä 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettulle opiskelijalle opintoraha myönnetään enintään kaksinkertaisena, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on enintään 82 000 markkaa vuodessa. Korotus pienenee jokaista tuloajan ylittävää täyttä 8 200 markkaa kohden 10 prosenttia. Yhteenlasketun tulo ylittäessä 155 000 markkaa korotusta ei makseta. Tulosta vähennetään opiskelijan pyynnöstä 20 000 markkaa kunkin opiskelevan sisaruksen osalta, jolla ei ole oikeutta lapsilisään taikka 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun suuruiseen opintorahaan taikka aikuisopin- torahaan.

Oikeus 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettuun korkeampaan opintorahaan iän perusteella alkaa sen kalenterikuukauden alusta, jona tuensaaja täyttää 20 vuotta.

12 §

Aikuisopintorahan myöntäminen

Aikuisopintorahaa myönnetään:

1) 25 — 29-vuotiaalle opiskelijalle, joka ei opintoja välittömästi edeltävän kahdeksan vuoden aikana ole ollut yli neljää kuukautta päätoimiseksi katsottavassa koulutuksessa, johon voidaan myöntää opintotukea; sekä

2) 30 — 54-vuotiaalle opiskelijalle, jolta puuttuu ammatillinen peruskoulutus tai joka ei opintoja välittömästi edeltävän viiden vuoden aikana ole ollut yli neljää kuukautta päätoimiseksi katsottavassa koulutuksessa, johon voidaan myöntää opintotukea.

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneelle ei myönnetä aikuisopintorahaa toisen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen.

Edellä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettun iän tulee olla täyttynyt ennen ensimmäisen lukuvuoden alkua. Jos opinnot alkavat kevätlukukaudella, 2 kohdassa edellytetyn iän tulee olla täyttynyt ennen lukukauden alkua.

Tarkempia säännöksiä oikeudesta aikuisopintorahaan voidaan antaa asetuksella.

13 §

Aikuisopintorahan määrä

Aikuisopintorahan määrä on 25 prosenttia opiskelijan opintoja edeltävästä vakiintuneesta, kuukausittaisesta veronalaisten ansiotulojen määrästä tai sitä vastaavien tulojen määrästä, kuitenkin vähintään 1 570 markkaa ja enintään 2 800 markkaa kuukaudessa.

Jos hakijan kuukausittaiset veronalaiset ansiotulot ovat vaihdelleet merkittävästi opintoja edeltävän kuuden kuukauden aikana, ansiotulot otetaan huomioon viimeisen kuuden kuukauden keskimääräisen kuukausittaisen tulotason mukaisena.

Jos hakijan ansiotulot ovat opintoja välittömästi edeltävänä aikana sairauden, työttömyyden tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi olleet tavanomaista alhaisempia, ansiotulot otetaan huomioon ennen alenemista vallinneen tilanteen mukaisesti, jos tulotason muutos on tapahtunut enintään vuotta ennen opintojen aloittamista.

Yritys- tai ammattitoiminnan tulot otetaan huomioon viimeksi toimitetun verotuksen mukaisena.

14 §

Asumislisä

Asumislisään on oikeutettu perheetön opiskelija, joka asuu yksin vuokra- tai asumisoikeusasunnossa taikka erillisen vuokrasopimuksen perusteella kunnan, säätiön tai yleishyödyllisen yhteisön ylläpitämässä opiskelija-asuntolassa, sekä perheellinen tai avioliitonomaisissa olosuhteissa vakinaisesti elävä opiskelija, joka asuu opiskelun vuoksi vuokralla muulla paikakunnalla kuin hänen puolisonsa tai muu perheensä. Tarkemmin oikeudesta asumislisään ja ulkomailla opiskelevan asumislisästä säädetään asetuksella.

Asumislisän määrä on 75 prosenttia kuukausivuokrasta tai vastikkeesta. Asumislisää ei makseta, jos asumismenot ovat alle 200 markkaa kuukaudessa. Asumislisää ei myöskään makseta, jos opiskelija olisi oikeutettu maksutomaan asuntolapaikkaan, ellei asetuksella toisin säädetä. Kansanopiston tai urheiluoiston maksullisella linjalla opiskelevan, oppilaitoksen asuntolassa asuvan opiskelijan asumislisän määrä on kuitenkin 200 markkaa kuukaudessa. Asumislisää myönnettäessä asumismenoja ei

oteta huomioon 1 275 markan ylittävältä osalta.

15 §

Opintolainan valtiontakaus

Opintolainan valtiontakaus myönnetään opiskelijalle, joka saa tämän lain mukaista opintorahaa tai aikuisopintorahaa. Valtiontakauksen perusteella myönnettävän lainan nosto-oikeudesta säädetään asetuksella.

Lapsilisään oikeutettu muualla kuin vanhempiensa luona asuva muussa oppilaitoksessa kuin lukiossa opiskeleva voi saada opintolainan valtiontakauksen, jos hän vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan.

Valtiontakausta ei myönnetä henkilölle, joka on suorittamassa vapausrangaistusta. Valtiontakausta ei myönnetä myöskään henkilölle, jonka opintolaina on takausvastuun perusteella kansaneläkelaitoksen perittävänä, ellei kansaneläkelaitos erityisestä syystä toisin määrää.

16 §

Valtiontakauksen suuruus

Opintolainan valtiontakauksen määrä tukikuukautta kohden on 18 vuotta täyttäneellä 1 200 markkaa, aikuisopintorahaa saavalla kuitenkin 1 700 markkaa. Jos hakija on alle 18-vuotias, takaus myönnetään 800 markan suuruisena. Oikeus korkeampaan valtiontakaukseen alkaa sen kuukauden alusta, jona opiskelija täyttää 18 vuotta.

Ulkomailla opiskelevan valtiontakauksen määrästä säädetään asetuksella.

Valtiontakauksen määrää korotetaan niinä lukukausina, jolloin opiskelija saa opintotukea, sillä opintolainan lisäyksellä, jonka luottolaitos antaa opiskelijalle lukuvuoden aikana erääntyvän opintolainan koron maksamiseksi.

3 luku

Taloudellinen tarveharkinta

17 §

Tulojen vaikutus opintotukeen

Jos opiskelijan veronalaiset tulot tai toimeentulon turvaamiseen tarkoitettu apuraha ovat

lukukauden tukikuukausien aikana keskimäärin enemmän kuin 1 700 markkaa kuukaudessa, opintorahaa vähennetään jokaista tuloajan ylittävää täyttä 200 markkaa kohden 10 prosenttia. Asumislisää vähennetään kutakin 2 400 markan ylittävää täyttä 300 markkaa kohden 10 prosenttia. Opiskelija ei kuitenkaan ole oikeutettu opintotukeen sellaisen kuukauden aikana, jolta hän saa veronalaista tuloa yli 7 000 markkaa. Kun korkeakouluopiskelija hakee samanaikaisesti opintotukea kesä- tai heinäkuuksi ja seuraavaksi lukuvuodeksi, kesän tukikuukausien tulot otetaan huomioon syyslukukauden keskimääräistä tuloa laskettaessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tulona ei päätoimisesti opiskelevan opintotuen hakijan sitä pyytäessä pidetä lasten kotihoidon tuesta annetun lain mukaista kotihoidon tukea siltä osin kuin se kattaa päivähoidosta maksettavat korvaukset.

18 §

Tulojen vaikutus aikuisopintorahaan

Aikuisopintorahaa ei myönnetä, jos opiskelija saa työ- tai virkasuhteeseensa tai ammattitoimintaansa liittyen palkkaa, osapalkkaa, eläkettä tai muuta vastaavaa tuloa.

Aikuisopintoraha myönnetään, jos opiskelijan muut veronalaiset tulot tai toimeentulon turvaamiseen tarkoitettu apuraha ovat lukukauden tukikuukausien aikana keskimäärin enintään 2 000 markkaa kuukaudessa. Tulona ei kuitenkaan pidetä koulutus- tai erorahastosta annetun lain (537/90) eikä valtion virkamieslain (755/86) tai muun lain perusteella maksettavaa ammattikoulutusrahaa ja erorahan aikuiskoulutuslisää.

19 §

Vanhempien tulojen huomioon ottaminen

Vanhempien tuloja ei oteta huomioon korkeakouluopiskelijoiden ja aikuisopintorahaan oikeutettujen opintotukea myönnettäessä.

Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden vanhempien tulot otetaan huomioon opintorahaa myönnettäessä, jos opiskelija on alle 20-vuotias, sekä asumislisää myönnettäessä, jos opiskelija on alle 18-vuotias. Tulot otetaan huomioon mainitun ikärajan täyttämistä edeltävän kalenterikuukauden loppuun. Vanhempien tuloja ei kuitenkaan oteta huomioon, jos opiskelija on avioliitossa tai elatusvelvollinen.

Opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opin-

torahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 162 000 markkaa vuodessa. Tulosta vähennetään opiskelijan pyynnöstä 20 000 markkaa kunkin opiskelevan sisaruksen osalta, jolla ei ole oikeutta lapsilisään tai 11 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun suuruiseen opintorahaan taikka aikuisopintorahaan. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään jokaista tuloajan ylittävää täyttä 4 000 markkaa kohden viisi prosenttia.

20 §

Eräiden etuuksien huomioon ottaminen

Jos opiskelija saa oppilaitokselta taikka opiskelun tai sen yhteydessä tehtävän työn johdosta palkkaa, päivärahaa tai toimeentulontulon turvaamiseen tarkoitettua apurahaa tai muuta opintorahaa vastaavaa taloudellista tukea, opintorahaa voidaan alentaa siten kuin kansaneläkelaitos määrää.

21 §

Pienin myönnettävä etuus ja etuuden määrän pyöristäminen

Opintorahaa ja asumislisää ei myönnetä, jos kuukausierän määrä yhteensä jäisi 50 markkaa pienemmäksi.

Opintorahan ja asumislisän kuukausierän pyöristämisestä säädetään asetuksella.

22 §

Veronalaiset tulot

Opiskelijan veronalaisella tulolla tarkoitetaan tätä lakia sovellettaessa, mitä tuloverolaisissa (1535/92) säädetään veronalaisesta pääomatulosta ja ansiotulosta, ei kuitenkaan sivuperintöä.

Hakijan vanhempien 11 ja 19 §:ssä tarkoitettu tulo otetaan huomioon viimeksi toimitetun valtionverotuksen tietojen perusteella. Jos vanhempien taloudellinen tilanne on verotuksen vahvistamisen jälkeen olennaisesti muuttunut, muutokset voidaan ottaa huomioon tukea myönnettäessä. Asetuksella säädetään siitä, mitä olennaisella muutoksella tarkoitetaan.

Siitä, mitä tässä laissa tarkoitetaan vanhemmalla ja sisaruksella, säädetään asetuksella.

4 luku

Hakeminen, maksaminen, ja takaisinperintä

23 §

Opintotuen hakeminen ja myöntäminen

Opintotukea haetaan kansaneläkelaitokselta ellei kansaneläkelaitoksen ja oppilaitoksen välillä ole tehty 9 §:ssä tarkoitettua sopimusta. Hakemuksen voi jättää kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon tai asianomaiseen oppilaitokseen kansaneläkelaitokselle toimitettavaksi. Ulkomailla opiskelevan tulee kuitenkin toimittaa hakemus kansaneläkelaitokselle. Asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä hakumenettelystä.

Opintotuki myönnetään aikaisintaan sen kuukauden alusta, jona hakemus on jätetty.

24 §

Maksaminen

Opintoraha, aikuisopintoraha ja asumislisä maksetaan kuukausittain opiskelijan ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen. Maksupäivästä säädetään asetuksella. Yksittäinen tukierä voidaan kuitenkin maksaa muullakin tavalla, jos tilille maksaminen ei ole mahdollista tai jos tuen hakija tai saaja esittää kansaneläkelaitoksen hyväksymän erityisen syyn.

25 §

Opintotuen tarkistaminen ja keskeyttäminen

Opintotuki tarkistetaan tai lakkautetaan, jos opiskelijan olosuhteissa on tapahtunut sellainen muutos, joka vaikuttaa oikeuteen saada opintotukea tai tuen määrään. Opintotuen tarkistamisesta säädetään tarkemmin asetuksella.

Jos on perusteltua syytä olettaa, että opintotuki olisi lakkautettava tai sen määrää vähennettävä, voidaan opintotuen maksaminen keskeyttää, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaisu. Opintotuen maksaminen voidaan keskeyttää myös opiskelijan pyynnöstä.

26 §

Opintotuen epäminen

Opintotuki voidaan evätä kokonaan tai osittain, jos joku on tahallaan antanut väärän tai harhaanjohtavan tiedon tai vääriä tietoja antamalla tai salaamalla todellisen asianlaidan on

saanut aikaan sen, että opintotukea on maksettu perusteettomasti.

27 §

Takaisinperintä

Jos opintorahaa, aikuisopintorahaa tai asumislisää on maksettu aiheetta tai määrältään liian suurena, aiheettomasti maksettu etuus on perittävä takaisin. Takaisin ei kuitenkaan voida periä etuutta, joka on maksettu aikaisemmin kuin viisi vuotta ennen sitä, kun tuen aiheettoman maksamisen syy on tullut kansaneläkelaitoksen tietoon.

Takaisinperinnästä voidaan luopua joko kokonaan tai osittain, jos tämä katsotaan kohtuulliseksi eikä tuen aiheeton maksaminen ole johtunut etuuden saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen.

Takaisin perittävä määrä voidaan kuitata saajalle myöhemmin maksettavista opintotukieristä.

Takaisinperintää koskeva lainvoimainen päätös saadaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

28 §

Opintotuen periminen eräissä tapauksissa

Jos opiskelija on saanut opintorahaa, aikuisopintorahaa tai asumislisää samalta ajalta, jolta hänelle myönnetään takautuvasti 6 §:ssä tarkoitettua eläkettä, kuntoutusrahaa, ansionmenetykskorvausta, työttömyyspäivärahaa, työmarkkinatukea, työvoimapolitiisesta aikuis-koulutuksesta annetun lain mukaista koulutustukea tai lasten kotihoidon tuen lisäosaa, kansaneläkelaitos saa periä tältä ajalta perusteettomasti maksetun opintotuen takautuvasti suoritettavasta etuudesta.

Kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava 6 §:ssä tarkoitettun etuuden maksajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksamista, että etuus tulee 1 momentin mukaisesti maksaa kansaneläkelaitokselle.

5 luku

Muutoksenhaku

29 §

Muutoksenhaku

Opintotukipäätökseen tyytymätön saa hakea

siihen muutosta opintotuen muutoksenhakulautakunnalta ja muutoksenhakulautakunnan päätökseen tyytymätön vakuutus oikeudelta 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Vakuutus oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Valitus kirjelmän toimittamisesta säädetään asetuksella.

Valittajan katsotaan saaneen tiedon päätöksestä seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun päätös on postitettu hänen ilmoittamallaan osoitteella, jollei muuta näytetä.

Kansaneläkelaitoksen päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu.

30 §

Itseoikaisu

Kansaneläkelaitoksen on käsiteltävä päätöstään koskeva valitus oikaisuasiassa. Jos kansaneläkelaitos hyväksyy kaikilta osin sille toimitetussa valituksessa esitetyt vaatimukset, sen on annettava asiasta oikaisupäätös. Tähän päätökseen saa hakea muutosta siten kuin 29 §:ssä säädetään.

Jos kansaneläkelaitos ei voi oikaista valituksen kohteena olevaa päätöstä 1 momentissa mainituin tavoin, sen on 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä toimitettava valitus kirjelmä ja lausuntonsa opintotuen muutoksenhakulautakunnan käsiteltäväksi. Jos kansaneläkelaitos hyväksyy osittain valituksessa esitetyt vaatimukset, se voi kuitenkin tältä osin heti myöntää vaaditun etuuden. Jos valitusasia on jo muutoksenhakuelimen käsittelyssä, on oikaisuasiasta ilmoitettava sille viipymättä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu määräajasta voidaan poiketa, jos valituksen johdosta tarvittavan lisäselvityksen hankkiminen sitä edellyttää. Lisäselvityksen hankkimisesta on tällöin viipymättä ilmoitettava valittajalle. Valitus kirjelmä on kuitenkin aina toimitettava asianomaiselle muutoksenhakuelimelle viimeistään 60 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä.

31 §

Lainvoimaisen päätöksen oikaiseminen

Jos kansaneläkelaitoksen tämän lain nojalla antama lainvoimainen päätös perustuu väärään tai puutteelliseen selvitykseen tai on ilmeisesti lainvastainen, kansaneläkelaitoksen tulee oikaista päätös.

Jos opintotuen muutoksenhakulautakunnan tai vakuutusosoikeuden tämän lain nojalla antama lainvoimainen päätös on 1 momentissa tarkoitettulla tavalla virheellinen, vakuutusosoikeus voi asianosaisen hakemuksesta tai kansaneläkelaitoksen esityksestä ja asianosaista kuultuaan poistaa lainvoimainen päätöksen ja ottaa tai määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi.

32 §

Opintotuen muutoksenhakulautakunta

Opintotuen muutoksenhakulautakunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä neljä muuta jäsentä. Kullakin heistä on henkilökohtainen varajäsen. Lautakunnan jäsenet toimivat tuomarin vastuulla.

Valtioneuvosto määrää opintotuen muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja muut jäsenet sekä heidän varajäsenensä kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Heidän oikeudestaan pysyä tehtävässään on muutoin voimassa, mitä tuomarinviran haltijoista säädetään. Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita. Muista jäsenistä kahdella tulee olla korkeakouluopintojen ja kahdella peruskoulun jälkeisten yleissivistävien tai ammatillisten opintojen hyvä tuntemus.

Muutoksenhakulautakunta voi toimia jaostoihin jakautuneena. Tarkemmat säännökset lautakunnasta annetaan asetuksella.

33 §

Vakuutusosoikeuden kokoonpano opintotukiasioissa

Opintotukiasioiden käsittelyä varten on vakuutusosoikeudessa siitä annetussa laissa tarkoitettuina maallikkojäseninä kaksi korkeakouluopintoihin ja kaksi muihin tämän lain nojalla tuettaviin opintoihin hyvin perehtynyttä jäsentä. Opintotukiasioita käsiteltäessä vakuutusosoikeudessa tulee olla läsnä vähintään yksi korkeakouluopintoihin ja yksi muihin opintoihin perehtynyt jäsen.

Opintotuen asiantuntijajäsenet sekä heidän varajäsenensä määrää valtioneuvosto kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

6 luku

Valtiontakaus

34 §

Valtiontakauksen voimassaolo

Valtiontakaus on voimassa enintään 30 vuotta ensimmäisen lainaerän nostamisesta. Valtiontakauksen voimassaolon edellytyksenä on, että luottolaitos lisää puolivuositain opintotukeen oikeuttavien lukukausien aikana opintolainaan opintovuoden aikana erääntyvät korot.

35 §

Valtiontakauksen sisältö

Valtiontakaus annetaan omavelkaisena julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen myöntämän opintolainan koko nimelliselle määrälle, opintolainan korolle, viivästyskorolle sekä lainan irtisanomisesta aiheutuviin hyväksyttäviin kuluihin.

36 §

Takauksen vanhentuminen

Opintolainan valtiontakauksiin ei sovelleta, mitä määräajasta velkomisasioissa sekä julkisesta haasteesta velkojille annetussa asetuksessa säädetään takauksen vanhentumisesta. Takausmiehen edesvastausvelvollisuuden tarkemmasta määräämisestä annetun asetuksen 4 §:n säännöstä ei niin ikään sovelleta tässä laissa tarkoitettuihin lainoihin niiden lyhennysmaksujen osalta.

37 §

Lainan takaisinmaksun vaatiminen

Jos lainansaaja on laiminlyönyt koron tai lyhennysmaksun suorittamisen ja jos eräpäivästä on kulunut vähintään kolme kuukautta, luottolaitoksella on oikeus vaatia laina heti kokonaisuudessaan takaisin maksettavaksi. Laiminlyönnistä on kuitenkin ilmoitettava vähintään kuukautta aikaisemmin kansaneläkelaitokselle.

Jos lainansaaja on kuollut, luottolaitos voi esittää maksuvaatimuksen kansaneläkelaitokselle. Opintolaina katsotaan kokonaan erääntyneeksi, kun maksuvaatimus on esitetty. Luottolaitos voi esittää maksuvaatimuksensa myös silloin, kun oikeus on vahvistanut yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (57/93)

tarkoitettun maksuohjelman tai kansaneläkelaitos on tehnyt vapaaehtoisien sopimuksen velkajärjestelystä.

38 §

Takaussaatavan takaisin periminen

Opintolainan valtiontakaukseen perustuva takaussaatava saadaan ilman tuomiota tai päättöstä ulosottaa lainan saajalta siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) säädetään. Mitä sanotussa laissa säädetään saamisen vanhentumisesta, ei kuitenkaan koske edellä tässä momentissa tarkoitettua valtion takautumisoikeutta.

Kansaneläkelaitos voi myöntää takaisinperinnässä maksuaikaa taikka käyttää muita maksujärjestelyjä, jos siihen on lainansaajan maksukykyyn liittyvä perusteltu syy taikka maksamatta jääneiden määrien kertyminen voidaan siten turvata.

39 §

Maksuvapautuksen myöntäminen

Kansaneläkelaitos voi myöntää vapautuksen opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan sekä sille kertyneiden korkojen maksamisesta valtiolle, kun lainansaaja on kuollut.

Maksuvapautus voidaan myöntää myös, jos lainansaaja on pysyvästi työkyvytön tai hänen määräaikainen työkyvyttömyytensä on kestänyt yhteensä vähintään viisi vuotta ja takaisinperintää olisi lainansaajan taloudellinen tilanne ja muut olosuhteet huomioonottaen pidettävä kohtuuttomana.

Erityisestä syystä maksuvapautus voidaan myöntää osittaisena silloin, kun lainansaajan taloudellinen tilanne on heikentynyt esimerkiksi pitkään kestäneen työttömyyden, sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi siten, että lainan takaisinperimistä kokonaan olisi pidettävä kohtuuttomana.

40 §

Takaussaatavasta perittävä korko

Lainansaajan on maksettava valtion koko takaussaatavalle enintään 16 prosentin korko.

Perittävän koron määrästä voidaan säätää tarkemmin asetuksella.

7 luku

Erinäiset säännökset

41 §

Tietojenantovelvollisuus

Opiskelija on velvollinen ilmoittamaan kansaneläkelaitokselle opintotuen myöntämiseksi tarvittavat tiedot. Opiskelija on myös velvollinen ilmoittamaan kaikista opintotukeen vaikuttavista muutoksista.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada maksutta massaluovutuksena opintotukiasioiden käsittelyä varten:

1) opetushallitukselta, lääninhallituksilta ja korkeakouluilta opintotukihakemusten ja päätösten toimittamiseksi opiskelijavalinnoissa valituksi tulleiden nimet, henkilötunnukset, oppilaitosta ja opintolinjaa tai koulutusohjelmaa koskevat tiedot;

2) väestörekisterikeskukselta opintotukea hakeneiden ja saavien sekä opiskelijavalinnoissa valituksi tulleiden osoitteet sekä perhesuhteet siltä osin kuin ne 11, 14 ja 19 §:n mukaan on tukea myönnettäessä otettava huomioon;

3) veroviranomaisilta opintotukea hakeneiden ja saavien sekä opiskelijavalinnoissa valituksi tulleiden henkilöiden samoin kuin heidän vanhempiensa viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista veronalaisista tuloista ja verotettavasta tulosta niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen siltä osin kuin ne edellä 11, 13 ja 17 — 19 §:n mukaan on otettava huomioon tukea myönnettäessä tai tarkistettaessa;

4) työvoimaviranomaisilta opintotukioikeuden tarkistamiseksi työvoimapolitiittiseen aikuis-koulutukseen osoitettujen nimet ja henkilötunnukset;

5) vakuutusalan kuntouttamiskeskukselta tiedot tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain, liikennevuakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain, sotilasvammalain ja sotilastapaturmalain perusteella annetuista kuntoutuspäätöksistä ja maksetuista ansionmenetyskorvauksista;

6) eläketurvakeskukselta opintotukioikeuden tarkistamiseksi tiedot myönnettyistä ja

maksetuista työeläkkeistä sekä annetuista kuntoutuslupauksista ja maksetuista kuntoutusrahoista;

7) kunnan, säätiön tai yleishyödyllisen yhteisön ylläpitämiltä opiskelija-asuntoloilta asetuksella tarkemmin säädettävällä tavalla asumislisän myöntämiseksi ja tarkistamiseksi opiskelija-asunnoissa asuvien nimet, henkilötunnukset, osoitteet, vuokra ja asumisaika; sekä

8) oppilaitokselta lukukauden aikana läsnäoleviksi ilmoittautuneiden opiskelijoiden nimet ja henkilötunnukset sekä opintotuen myöntämisen edellytyksenä olevat tiedot opintojen päättämismuutoksesta ja edistymisestä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada yksittäistapauksessa opintotuen myöntämiseksi ja tarkistamiseksi 1 momentissa tarkoitettujen opintotuen hakijaa tai saajaa koskevat tiedot maksetusta myös asianomaiselta valtion, kunnan ja muun julkisoikeudellisen yhteisön viranomaiselta, vakuutus- ja luottolaitokselta, eläkelaitokselta, oppilaitokselta ja työttömyyskassalta.

Luottolaitos on velvollinen toimittamaan puolivuositain kansaneläkelaitokselle laina- ja saajittain yksilöidyt tiedot nostettujen, valtion takaamien opintolainojen markkamäärästä siten kuin kansaneläkelaitos tarkemmin määrää.

42 §

Tietojen käyttö

Siitä poiketen, mitä henkilörekisterilain (471/87) 16 §:ssä säädetään, kansaneläkelaitos voi käyttää opintotukea koskevia päätöksiä tehdessään hallussaan olevia opintotukiasian ratkaisemista varten tarvittavia tietoja opiskelijan perhesuhteista tai opiskelijan tai hänen vanhempiansa taloudellisesta asemasta. Tietoja käytettäessä on varmistettava niiden virheettömyys. Tietoja voidaan käyttää vain siinä laajuudessa kuin niitä 41 §:n 1 momentin nojalla tulisi antaa kansaneläkelaitokselle.

Opetusministeriöllä on oikeus saada kansaneläkelaitokselta opintotuen saajia koskevia tietoja siltä osin kuin se on tarpeen opetusministeriölle kuuluvien opintotuen tilastointi-, suunnittelu- ja kehittämistehtävien hoitamiseksi. Näihin tietoihin ei saa sisällyttää tuensaajan tunnistamisen mahdollistavia tietoja.

43 §

Salassapitovelvollisuus

Tämän lain mukaisia tehtäviä hoitavat hen-

kilöt eivät saa ilman asianomaisen henkilön suostumusta ilmaista sivulliselle yksityistä tai perheen salaisuutta, josta he asemansa tai tehtävänsä perusteella ovat saaneet tietää. Mitä tässä momentissa säädetään, ei estä asian ilmaistamista sille, jolla lain nojalla on oikeus saada asiasta tieto.

Joka rikkoo tässä pykälässä säädetyn salassapitovelvollisuuden, on tuomittava *opintotukea koskevan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 1 momentissa tarkoitettusta teosta, ellei asianomistaja ole ilmoittanut tekoa syytteeseen pantavaksi.

44 §

Ulosmittaus- ja siirtokielto

Opintorahaa, aikuisopintorahaa, asumislisää tai opintolainaa ei saa ulosmitata.

Kansaneläkelaitoksen on ulosottoa varten asianomaisen viranomaisen pyynnöstä ilmoitettava tämän lain mukaan maksamansa etuuden määrä sekä tiedossaan olevat muut laitokset, jotka maksavat etuuden saajalle toimeentuloetuksia.

Sopimus, joka tarkoittaa tähän lakiin perustuvan oikeuden siirtämistä toiselle, on mitätön.

45 §

Opintotukiasian neuvottelukunta

Opetusministeriössä on valtioneuvoston asettama opintotukiasian neuvottelukunta, jonka tehtävänä on tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja opintotuen kehittämistä ja toteuttamista koskevista asioista.

Neuvottelukunnan tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään asetuksella.

46 §

Rahoitus

Valtio korvaa kansaneläkelaitokselle tämän lain nojalla maksettavista etuuksista aiheutuvat kustannukset.

Kansaneläkelaitoksen on viisi arkipäivää ennen opintorahojen, aikuisopintorahojen ja asumislisien maksupäivää ilmoitettava valtiolle arvio seuraavana kuukautena maksettavien opintorahojen, aikuisopintorahojen, asumislisien, takausvastuiden ja ateriatuen määrästä. Valti-

on on ilmoituksen perusteella maksettava kansaneläkelaitokselle ilmoituksen mukainen markkamäärä viimeistään yhtä arkipäivää ennen edellä tarkoitettua maksupäivää.

Opintotuen maksukuukautta seuraavan kuukauden aikana lähetettävän arvion yhteydessä kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava valtiolle edellisenä kuukautena maksetun tuen yhteismäärä sekä 27 ja 28 §:n perusteella takaisinperittyjen etuuksien määrä. Kalenterikuukautena maksettujen opintotukien yhteismäärä sekä saman kuukauden ennakkojen ja takaisinperittyjen etuuksien erotus otetaan huomioon maksukuukautta seuraavan toisen kuukauden ennakkoa määrittäessä.

Kansaneläkelaitoksen on tuloutettava valtiolle kuukausittain edellisen kuukauden aikana 38 §:n nojalla perittyjen takausvastuusaatavien lyhennykset sekä 40 §:n mukaiset viivästyskorot saatavien syntymävuoden mukaan eriteltyinä. Kansaneläkelaitoksen tulee puolivuositain ilmoittaa 39 §:n nojalla myönnettyjen maksupautusten määrät valtiolle samalla tavoin eriteltyinä.

47 §

Toimintamenot

Tämän lain toimeenpanosta kansaneläkelaitokselle aiheutuvat menot luetaan kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi ja oppilaitoksille 8 §:n 3 momentissa säädettyistä tehtävistä aiheutuvat menot kyseisen oppilaitoksen menoiksi.

Edellä 9 §:n 3 momentin perusteella oppilaitokselle sopimuksen perusteella kuuluvista tehtävistä aiheutuvista toimintamenoista sovitaan kansaneläkelaitoksen ja asianomaisen oppilaitoksen kesken.

48 §

Etuuden korottaminen

Tässä laissa säädettyjä markkamääriä voidaan korottaa asetuksella.

49 §

Korkeakouluopiskelijoiden ruokailun tukeminen

Kansaneläkelaitos huolehtii korkeakouluopiskelijoiden ruokailun tukemiseen tarkoitettua valtion talousarvioon varatun määrärahan puitteissa tuen myöntämisestä opiskelijaruokailojen pitäjille ja muusta tähän liittyvästä hallinnosta siten kuin opetusministeriö päättää.

50 §

Tarkemmat säännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

8 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

51 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä touko-kuuta 1994, lain 1 §:n 2 momentti kuitenkin asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Opintotuen osalta tätä lakia sovelletaan myönnettäessä opintotukea korkeakouluopiskelijalle 1 päivän kesäkuuta ja muun oppilaitoksen opiskelijalle 1 päivän heinäkuuta 1994 jälkeiselle ajalle.

Tällä lailla kumotaan:

1) opintotuen hallinnosta 14 päivänä helmikuuta 1992 annettu laki (113/92);

2) 14 päivänä helmikuuta 1972 annettu opintotukilaki (28/72) siihen myöhemmin tehtyne muutoksineen. Opintotukilain 6 — 8 §:ää sovelletaan edelleen mainitun lain nojalla myönnettyihin opintolainoihin;

3) korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta 14 päivänä helmikuuta 1992 annettu laki (111/92) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Mainitun lain nojalla myönnettyihin etuuksiin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Kansaneläkelaitos on oikeutettu saamaan tämän lain 41 §:n 2 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettut tiedot korvauksetta jo ennen lain voimaantuloa lukuvuoden 1994 — 95 opintotuen myöntämiseksi.

52 §

Muualla laissa olevien viittaussäännösten soveltaminen

Jos muualla laissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä viitataan tällä lailla kumottujen lakien säännöksiin tai mainitaan näiden perusteella maksettava etuus, viit-

tauksen katsotaan tarkoittavan tämän lain vastaavaa lainkohtaa.

53 §

Valtion opintotukikeskusta koskeva siirtymäsäännös

Valtion opintotukikeskukselle ja opintotukilautakunnille tämän lain voimaan tullessa kuuluvat, 8 ja 9 §:ssä tarkoitetut tehtävät siirtyvät lain tullessa voimaan kansaneläkelaitokselle, jollei tässä laissa muuta säädetä tai 9 §:n 3 momentin nojalla toisin sovita. Tämän lain voimaan tullessa opintotukikeskuksessa ja opintotukilautakunnissa vireillä olevat asiat siirtyvät myös kansaneläkelaitoksen käsiteltäväksi. Opintotukilautakunnat hoitavat kuitenkin 30 päivänä kesäkuuta 1994 päättyvään tai sitä aikaisempaan opintovuoteen kohdistuvat opintotukitehtävät sekä opintotuen hallinnosta annetun lain mukaan opintotukilautakunnille kuuluvat tehtävät.

Opintotukikeskuksen tulee ennen tämän lain voimaantuloa luovuttaa hallussaan olevat opintotukea koskevat tarpeelliset tiedot kansaneläkelaitokselle.

54 §

Valtion opintokeskuksen omaisuuden siirto

Valtion opintotukikeskuksen omaisuus siirtyy korvauksetta kansaneläkelaitokselle tämän lain voimaan tullessa.

55 §

Vastuu sitoumuksista

Kansaneläkelaitos vastaa valtion puolesta valtion opintotukikeskuksen antamista sitoumuksista. Kansaneläkelaitokseen noudatetaan soveltuvien osin, mitä muualla laissa säädetään valtion opintotukikeskuksesta, ottaen kuitenkin huomioon kansaneläkelaitoksen asemaa koskevat erityiset säännökset.

56 §

Opintolainoja koskeva siirtymäsäännös

Kumotun opintotukilain nojalla myönnettyihin opintolainoihin sovelletaan edelleen mainitun kumotun lain 6 — 8 §:n säännöksiä sellaisina kuin ne ovat tämän lain voimaan tullessa.

57 §

Opintotukea koskeva siirtymäsäännös

Jos opintotuki koskee 30 päivänä kesäkuuta

1994 päättyvää tai sitä aikaisempaa opintovuotta, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos tämän lain mukaiseen opintotukeen oikeutettu opiskelija on saanut ennen tämän lain voimaantuloa opintotukea kumotun opintotukilain nojalla korkeakoulututkintoa varten, voidaan hänelle suorittaa opintotukea tätä tutkintoa varten yhteensä enintään seitsemää opintovuotta vastaavaksi ajaksi. Ennen 1 päivää heinäkuuta 1992 korkeakoulun perustutkinnon suorittanut tai opintotukilain (28/72) mukaista opintotukea korkeakouluopintoihin vähintään seitsemäksi opintovuodeksi saanut voi saada opintotukea kyseisen ajankohdan jälkeen aloitettavia korkeakouluopintoja varten enintään 27 kuukaudeksi.

Opiskelijan tukikuukaudelle myönnettävän opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärää korotetaan, sen lisäksi mitä 16 §:ssä säädetään, opiskelijalle kumotun opintotukilain mukaisesta opintolainasta laskettavan vuosikoron yhdellä kahdestoistaosalla. Korkona otetaan huomioon opintolainan enimmäiskorko, josta on vähennetty korkotuen osuus. Korotus määräytyy lukuvuotta edeltävän maaliskuun opintolainamäärän mukaan.

Myönnettäessä tämän lain nojalla opintotukea vanhempien verotettavalla tulolla tarkoitetaan vuodelta 1992 toimitetun verotuksen mukaista verotettavaa tuloa, jos opintotukihakemus on jätetty viimeistään 31 päivänä joulukuuta 1994.

Opintotukilain (28/72) nojalla myönnettyihin lainoihin sovelletaan tämän lain 37 — 39 §:n säännöksiä kuitenkin siten, että lainansaaja voi hakea myös opintotukilain (28/72) 6 §:n 5 momentissa tarkoitettua koronalennusta.

58 §

Kumotun opintotukilain mukaisten tehtävien hoitoa koskeva siirtymäsäännös

Kansaneläkelaitos hoitaa valtion opintotukikeskukselle kumotun opintotukilain ja sen nojalla annettujen säädösten perusteella kuuluvat tehtävät. Korkeakoulujen opintotukilautakunnille ja korkeakouluille kuuluneet tehtävät hoitaa edelleen asianomainen opintotukilautakunta tai korkeakoulu.

Valtio korvaa opintotukilain mukaisista etuuksista aiheutuvat kustannukset kansaneläkelaitokselle tämän lain 46 §:n mukaisesti. Kansaneläkelaitoksen tulee viisi arkipäivää ennen

maaliskuun ja syyskuun viimeistä päivää ilmoittaa maksettavien korkohyvitysten määrä valtiolle. Muuten sovelletaan tämän lain 46 §:n säännöksiä. Muiden etuuskien määrä otetaan huomioon 46 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa arvioissa.

Oppilaitosten tulee toimittaa kansaneläkelaitokselle kumotun opintotukilain mukaista opintolainaa saaneiden henkilöiden henkilötunnukset, nimet ja opintojen päättymispäivämäärät. Kansaneläkelaitos ilmoittaa tiedot rahalaitoksille mainitun lain 9 §:n 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten.

Veroviranomaisilla on oikeus saada massaluovutuksena kansaneläkelaitokselta vuosittain 7 §:n 3 momentin mukaisen korkoavustuksen saajien nimet, henkilötunnukset ja maksetun koron markkamäärät.

2.

Laki

asumistukilain 2 ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 4 päivänä kesäkuuta 1975 annetun asumistukilain (408/75) 2 §:n 1 kohta ja 15 §:n 4 momentin 2 kohta,

sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 kohta 30 päivänä joulukuuta 1992 annetussa laissa (1633/92) ja 15 §:n 4 momentin 2 kohta 9 päivänä elokuuta 1993 annetussa laissa (755/93), seuraavasti:

2 §

Tämän lain mukaista asumistukea ei myönnetä:

1) yksin asuvalle opiskelijalle, joka opintotukilain (/) 14 §:n 1 momentin mukaan on oikeutettu asumislisään taikka jolla on oikeus maksuttomaan asuntoon oppilaitoksen puolesta tai joka saa työvoimapoliittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) mukaista majoituskorvausta.

15 §

Asumistuki lakkautetaan:

2) sen kuukauden alusta, josta yhden henkilön ruokakunnalle myönnetään opintotukilain mukainen asumislisä; tai

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 199 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 1993

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Ministeri Tytti Isohookana-Asunmaa

2.

Laki

asumistukilain 2 ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 4 päivänä kesäkuuta 1975 annetun asumistukilain (408/75) 2 §:n 1 kohta ja 15 §:n 4 momentin 2 kohta,

sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 kohta 30 päivänä joulukuuta 1992 annetussa laissa (1633/92) ja 15 §:n 4 momentin 2 kohta 9 päivänä elokuuta 1993 annetussa laissa (755/93), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Tämän lain mukaista asumistukea ei myönnetä:

1) yksin asuvalle opiskelijalle, joka *korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain* (111/92) tai opintotukilain (28/72) mukaan on oikeutettu asumislisään taikka jolla on oikeus maksuttomaan asuntoon oppilaitoksen puolesta tai joka saa työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) mukaista majoituskorvausta;

15 §

Asumistuki lakkautetaan:

2) sen kuukauden alusta, josta yhden henkilön ruokakunnalle myönnetään *korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain* tai opintotukilain mukainen asumislisä; tai

2 §

Tämän lain mukaista asumistukea ei myönnetä:

1) yksin asuvalle opiskelijalle, joka opintotukilain (/) 14 §:n 1 momentin mukaan on oikeutettu asumislisään taikka jolla on oikeus maksuttomaan asuntoon oppilaitoksen puolesta tai joka saa työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) mukaista majoituskorvausta.

15 §

Asumistuki lakkautetaan:

2) sen kuukauden alusta, josta yhden henkilön ruokakunnalle myönnetään opintotukilain mukainen asumislisä; tai

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

